

Nr 171

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående fortsatt samarbete mellan staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag; given Stockholms slott den 13 april 1956.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda statsrådsprotokoll över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. Sträng

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen, som grundar sig på en vid förhandlingar mellan en av staten tillsatt förhandlingsdelegation och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund (TGO), under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande, träffad överenskommelse om fortsatt samarbete mellan staten och TGO i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag (LKAB), föreslås bemyndigande för Kungl. Maj:t att å statens vägnar godkänna nämnda överenskommelse.

Överenskommelsen innefattar tre avtal och gäller för tiden från och med den 1 oktober 1957, nämligen dels ett avtal mellan staten och TGO om TGO:s delägarskap i LKAB, dels ett avtal mellan LKAB och TGO om försäljningssamarbete, och dels ett avtal mellan LKAB och TGO om samarbete i fråga om malmskeppningar. Därjämte har vissa frågor av den natur att de icke ansetts böra intagas i förstnämnda avtal föreslagits böra regleras i särskild skriftväxling mellan staten och TGO.

Avtalsförslagen innebär i huvudsak följande.

TGO kommer att kvarstå i LKAB med ett belopp av 100 milj. kronor, motsvarande omkring en niondel av TGO:s nuvarande intresse i LKAB. Som en följd härav behåller TGO en andel av LKAB:s aktiekapital och vinst, som likaledes utgör omkring en niondel av dess nuvarande vinstandel i LKAB, vilket innebär, att TGO:s framtida andel i LKAB:s aktiekapital och vinst blir drygt 4 procent. Både staten och TGO skall kunna påkalla

inlösen av TGO:s andel; sådan inlösen skall dock icke kunna äga rum före år 1977. En av styrelseledamöterna i LKAB skall tillsättas av TGO.

Det belopp som staten enligt det år 1955 fattade beslutet om inlösen har att erlägga till TGO för dess nuvarande andel i LKAB, kommer till följd av det nya avtalet att minskas med 100 milj. kronor. Återstoden skall staten erlägga till TGO i fem lika stora årliga poster med början år 1957.

Avtalet om försäljningssamarbete mellan LKAB och TGO förutsätter att bolagen skall samverka i ett försäljningsbolag, där bolagen blir hälften-delägare. Försäljningsbolaget skall medverka vid försäljningsförhandlingarna samt handha avvecklingen av bolagens försäljningskontrakt och deras förbindelser i övrigt med malmköparna. Det skall också svara för utlandsorganisationen, vilken sålunda blir gemensam för båda företagen även i framtiden. Det slutliga ansvaret för försäljningarna skall emellertid åvila vardera bolaget självständigt.

Genom avtalet om samarbete i fråga om malmskeppningarna åtar sig TGO, som kommer att behålla malmflottan i sin ägo, att ombesörja utskeppningen av LKAB:s malmer enligt i huvudsak samma riktlinjer som hittills tillämpats.

Avtalen avses skola träda i kraft den 1 oktober 1957, då det nuvarande avtalskomplexet upphör att gälla.

Vidare föreslås att de av staten valda ledamöterna i LKAB:s styrelse skall få i uppdrag att handlägga och avgöra frågor i samband med förberedandet av statens övertagande av bolagets ledning.

I en särskild skriftväxling mellan staten och TGO har slutligen överenskommit att någon fondering av vinstmedel icke skall äga rum vid 1956 och 1957 års bolagsstämmor ävensom att den vid 1955 års stämma beslutade fonderingen skall utdelas per den 30 september 1957. Med hänsyn härtill och till den pågående omfattande investeringsverksamheten inom LKAB förordas, att för framtida investeringar i LKAB belopp svarande mot den staten tillkommande utdelningen från bolaget, nämligen 81,4 och 111,4 milj. kronor, reserveras å budgetutjämningsfonden för budgetåret 1955/56 respektive 1956/57.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 13 april
1956.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *fortsatt samarbete mellan staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund (TGO) i Luossavaara—Kiirunavaara aktiebolag (LKAB)* samt anför därvid följande.

I proposition (nr 192) till 1955 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag angående statens inlösen av TGO:s aktier i LKAB. I skrivelse den 27 maj 1955 (nr 332) anmälde riksdagen, att den fattat beslut i överensstämmelse med vad statsutskottet i utlåtande nr 154 föreslagit. Kungl. Maj:t bemyndigades därigenom att göra för staten bindande tillsägelse om inlösen av de TGO tillhöriga aktierna i LKAB per den 30 september 1957 enligt bestämmelserna i gällande malmavtal samt att senare få bestämma sättet för ersättningsbeloppets erläggande.

På grund därav har Kungl. Maj:t den 22 september 1955 gjort tillsägelse om sådan inlösen ävensom meddelat, att staten avsåge att erlægga lösesumman, däri inräknat TGO tillkommande fondandelar, med en femtedel den 30 september 1957 samt en femtedel jämte upplupna räntor den 30 september ett vart av de fyra därefter närmast följande åren.

I enlighet med vad som förutsattes i nämnda proposition tillsatte med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande dåvarande chefen för finansdepartementet den 30 juni 1955 dels en förhandlingsdelegation¹ med uppdrag att förhandla med TGO rörande villkoren för ett fortsatt samarbete i fråga om förvaltningen av de norrländska malmfälten, dock utan rätt för delegationen att träffa något för Kungl. Maj:t och Kronan bindande avtal, dels ock en utredning² — organisationskommittén för LKAB — med uppdrag att planlägga

¹ Medlemmar av förhandlingsdelegationen har varit riksbankschefen P. V. Åsbrink, ordförande, samt statssekreteraren E. O. H. Grafström, advokaten G. B. T. Lindh, generaldirektören B. V. Lindskog och direktören K. O. Norlin.

² Utredningsmän har varit generaldirektören O. A. V. Söderström, ordförande, samt gruvdirektören N. O. Berggren, landshövdingen M. H. Lemne, advokaten Lindh, generaldirektören Lindskog, direktören Norlin, generaldirektören J. Å. Rusck, landstingsdirektören K. G. Viklund och bruksdisponenten K. Hj. Åselius.

och förbereda de åtgärder, som blir erforderliga vid statens inlösen av TGO:s aktieinnehav i LKAB.

Den 24 februari 1956 har förhandlingsdelegationen till mig överlämnat betänkande med förslag till överenskommelse om ett fortsatt samarbete mellan staten och TGO i LKAB (SOU 1956:9) samt därvid hemställt, att denna överenskommelse, som godkänts av TGO:s styrelse, måtte godkännas jämväl för statens del. Denna överenskommelse innefattar tre avtal att gälla för tiden från och med den 1 oktober 1957, nämligen dels ett avtal mellan staten och TGO om TGO:s delägarskap i LKAB (*bilaga 1*), dels ett avtal mellan LKAB och TGO om försäljningssamarbete (*bilaga 2*), och dels ett avtal mellan LKAB och TGO om fortsatt samarbete i fråga om malmskeppningar (*bilaga 3*), ävensom skriftväxling mellan staten och TGO för att reglera vissa frågor av den natur att de icke ansetts böra intagas i nämnda avtal (*bilaga 4*).

Över betänkandet har efter remiss yttranden avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket och kommerskollegium. Kollegium har överlämnat yttranden av bergmästaren i norra bergmästaredistriktet samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare.

Organisationskommittén har den 26 november 1955 till chefen för finansdepartementet avlåtit skrivelse angående dispositionen av vissa vinstmedel i LKAB. Över denna skrivelse har efter remiss yttranden avgivits av riksräkenskapsverket och förhandlingsdelegationen.

Den 21 mars 1956 har organisationskommittén till mig överlämnat betänkande angående omorganisation av LKAB. Detta betänkande kommer att överlämnas till de av staten valda ledamöterna i LKAB:s styrelse för att tagas under övervägande i samband med utarbetandet av bolagets nya organisation. Därest därvid kommer att framläggas förslag av den natur, att de bör underställas riksdagens prövning, finnes möjlighet att återkomma till desamma våren 1957.

Sedan frågan om fortsatt samarbete mellan staten och TGO i LKAB varit föremål för överväganden inom finansdepartementet, anhåller jag att få upptaga densamma. I detta sammanhang kommer jag jämväl att beröra organisationskommitténs för LKAB nämnda skrivelse och betänkande.

I. Gällande bestämmelser

Rättsförhållandet mellan staten och TGO såsom hälften-delägare i LKAB regleras för närvarande genom avtal den 29 juni 1927 med tillägg den 12 maj 1932, den 29 april 1938, den 12 september 1947 och den 30 juni 1952. En del av dessa avtal inskränker sig emellertid icke till att beröra detta rättsförhållande. De behandlar jämväl vissa förhållanden mellan LKAB, å ena, samt staten eller TGO, å andra sidan, ävensom mellan LKAB och Norrbottens järnverk aktiebolag. I dessa hänseenden hänvisas till bestämmelser om högsta malmkvantitet, som må bortfraktas, brytningens anordnande, järnvägsfrakter och frakttillägg å järnvägen Svartön—Riksgränsen,

leveranser till svenska malmköpare och till Norrbottens järnverk aktiebolag, upprätthållandet av malmbrytningen i Gällivare, etc. På grund av nämnda avtal har träffats en del tillämpningsöverenskommelser.

Enär en ingående redogörelse för bestämmelserna i dessa avtal redan lämnats i proposition (nr 192) till 1955 års riksdag redogöres här allenast för huvuddragen i desamma.

LKAB:s aktiekapital uppgår för närvarande till 110 milj. kronor. Av aktierna, som envar lyder å 1 000 kronor, är hälften stamaktier och hälften preferensaktier. TGO är ägare till stamaktierna och staten till preferensaktierna. Sistnämnda aktier medför enligt bolagsordningen endast en tiondels röst för varje aktie. Styrelseledamöterna utses till lika antal av stamaktieägare och preferensaktieägare. De av stamaktieägarna valda styrelseledamöterna äger att inom sig utse såväl ordförande som verkställande direktör, och vid lika röstetal inom styrelsen har ordföranden utslagsröst. Genom dessa bestämmelser har TGO såsom stamaktieägare erhållit bestämmanderätten i LKAB. Staten har på vissa villkor och vid vissa tidpunkter rätt att inlösa TGO:s aktier i LKAB.

Mellan LKAB och TGO råder ett koncernförhållande med LKAB som dotterbolag till TGO. De båda bolagen har gemensam verkställande direktör och den centrala administrationen i Stockholm är likaledes gemensam för de båda bolagen.

Försäljningen av LKAB:s malm skall enligt 1927 års avtal ledas av LKAB:s personal samt ske i bolagets namn och direkt till förbrukare, såvida ej styrelsen genom beslut, som biträdes av minst två av de av staten valda ledamöterna, bestämmer att försäljningen skall ske i annan ordning. I praktiken har malmförsäljningen från LKAB och TGO helt samordnats och bedrivs genom en gemensam försäljningsorganisation här hemma och i utlandet. De båda bolagen har sålunda gemensamt organiserat tre försäljningsbolag, nämligen Schwedenerz-Gesellschaft mbH i Tyskland samt Swedish Iron Ore Ltd i England och dess dotterbolag Cie Minerais Suédois S. A. i Belgien.

Utskeppningen av de malmkvantiteter, som av LKAB säljes cif, verkställs sedan gammalt med fartyg, som tillhör eller befraktats av TGO. Före 1927 ägde staten, i händelse staten inlöste TGO:s stamaktier i LKAB, även rätt att inlösa en viss del av TGO tillhörigt fartygsrum. Genom 1927 års avtal ändrades bestämmelserna därhän att lösenrätten till fartygsrum skildes från statens inlösenrätt till LKAB:s stamaktier och överflyttades å LKAB. Enligt 1927 års avtal äger LKAB sålunda rätt att ett år efter tillsägelse inlösa högst så stor del av TGO tillhörigt fartygsrum, att med desamma kan utskeppas lika stor kvantitet malm, som i medeltal under närmast föregående femårsperiod utskeppats med TGO:s eget tonnage. Med hänsyn till att staten gjort tillsägelse om inlösen den 30 september 1957 av TGO:s stamaktier i LKAB, skall LKAB, därest det önskar utnyttja sin lösenrätt till en del av TGO:s fartygsrum, göra tillsägelse därom senast före utgången av september 1956.

LKAB är ej skyldigt att göra avskrivningar på grund av substansminskningen i gruvorna. Anläggningar inklusive byggnader och maskiner, vilka utföres huvudsakligen eller uteslutande för visst brytningsområde, skall i princip avskrivas för varje år med så stor del, som svarar mot den under året brutna malmkvantiteten i förhållande till hela den utnyttjningsbara malmkvantiteten inom området. I övrigt gäller i huvudsak att avskrivningar skall företagas med 2,5 % på anläggningar, 5 % på maskiner och 8 % på inventarier.

Enligt 1927 års avtal skulle i princip någon fondering av vinstmedel icke äga rum, utan vinsten skulle i sin helhet utdelas. Den enda fondering, som enligt detta avtal kunde ifrågakomma, var den skyldighet till avsättning till reservfond, som kunde bli erforderlig till följd av föreskrift i lag.

Genom 1932 års avtal utökades aktiekapitalet i LKAB från 80 till 110 milj. kronor genom att staten och TGO vardera tillförde LKAB 30 milj. kronor. Ersättning för aktierna erlades sålunda med dubbla nominella värdet och övervärdet — 30 milj. kronor — tillfördes reservfonden. Vidare föreskrevs, att fondering av bolagets vinstmedel på vissa villkor skall få äga rum utöver föreskriven avsättning till reservfonden.

Enligt 1927 års avtal skall för tiden från och med den 1 oktober 1947 LKAB:s nettovinst per ton malm intill en kvantitet av 3,75 milj. ton bortfraktad malm per bokslutsår fördelas lika mellan staten och TGO, medan nettovinsten på överskjutande kvantiteter fördelas med två tredjedelar till staten och en tredjedel till TGO.

Enligt senare tillkomna kompletteringar har nämnda huvudregel för vinstfördelningen kommit att modifieras. Genom LKAB:s förvärv år 1950 av aktierna i Bergverksaktiebolaget Freja (Freja) tillföres sistnämnda bolags utdelningsbara årsvinst i sin helhet LKAB. Vid fördelningen mellan staten och TGO av LKAB:s till utdelning disponibla årsvinst skall enligt de hittills tillämpade s. k. Frejareglerna, vilka antogs av LKAB:s och Frejas styrelser den 23 september 1950, f. n. ett belopp, motsvarande det som tillförts LKAB genom utdelning från Freja, delas lika mellan staten och TGO.

Vidare skall numera, innan nämnda regel i 1927 års avtal rörande vinstfördelningen tillämpas, mellan stamaktieägare, d. v. s. TGO, och preferensaktieägare, d. v. s. staten, lika fördelas ett belopp av 5 procent av skillnaden mellan å ena sidan LKAB:s nuvarande aktiekapital och reservfond samt å andra sidan det aktiekapital och den reservfond, som skulle ha funnits, därest något kapitaltillskott från aktieägarnas sida ej ägt rum 1932. Motsvarande särbestämmelse i fråga om vinstfördelningen gäller även med avseende på vissa före år 1947 vidtagna fonderingar av vinstmedel enligt 1932 års avtal.

Enligt reglerna i 1927 års avtal skall lösesumman vid inlösen beräknas genom en kapitalisering efter 4 % av halva nettovinsten på en årsbrytning av 4,25 milj. ton. Med vinsten förstås i detta sammanhang LKAB:s utdelningsbara nettovinst per ton under den tioårsperiod, vars sista dag infaller två år före inlösningsdagen. Vissa specialregler finnes för det fall att under

nämnda period sammanlagda fraktade kvantiteten icke uppgår till 42,5 milj. ton eller utskeppningen till följd av krig eller blockad under visst år icke uppgått till viss kvantitet.

Jämlikt 1932 års avtal skall staten i händelse av inlösen, förutom den på grundval av nettovinsten uträknade lösesumman, gottgöra TGO för dess andel i de vinstmedel, som på grund av detta avtal icke utdelats utan fonderrats i LKAB. Vidare skall TGO på grund av det kapitaltillskott, som sistnämnda år tillfördes LKAB genom nyteckning av aktier från TGO:s sida erhålla ersättning enligt särskilda regler. TGO skall således erhålla sin del av skillnaden mellan, å ena sidan, det sammanlagda beloppet av LKAB:s aktiekapital och reservfond minskad med eventuellt uppkommen förlust vid tiden för inlösen samt, å andra sidan, motsvarande belopp, sådant det samma enligt verkställd beräkning skulle vid samma tidpunkt ha tett sig, därest angivna kapitaltillskott icke ägt rum.

II. Tidigare förhandlingar mellan staten och TGO

I skrivelse den 1 februari 1954 framhöll de statliga representanterna i LKAB:s styrelse — samtidigt som de erinrade om skyldigheten att, därest inlösen av TGO:s aktier i LKAB skulle ske den 30 september 1957, därom göra tillsägelse hos TGO senast den 30 september 1955 — att om fortsatt samarbete i en eller annan form mellan staten och TGO borde eftersträvas, vissa jämkningar vore påkallade i fråga om deras inbördes ställning. I en vid skrivelsen fogad promemoria påpekades, att det ur allmän synpunkt torde vara otillfredsställande att staten icke hade större inflytande på skötseln av LKAB.

Med hänsyn till att LKAB under lång tid drivits i samarbete mellan staten och TGO samt detta samarbete, där TGO haft bestämmanderätten, ägt rum utan större friktioner och meningsmotsättningar, ansåg dåvarande chefen för finansdepartementet skäl föreligga att pröva, huruvida det vore möjligt att nå överenskommelse med TGO om ett fortsatt samarbete på basis av delad äganderätt men med vissa betydelsefulla förändringar i nu gällande avtal. De ifrågasatta ändringarna åsyftade att staten som den på grund av kapitaltillskott och vinstandel i företaget liksom på grund av investeringarna i malmbanan dominerande intressenten i gruvrörelsen skulle erhålla större möjligheter att aktivt göra sina synpunkter gällande i fråga om företagets skötsel. Härav skulle följa förändringar i bestämmanderätten inom bolaget och i koncernförhållandet.

Med anledning därav togs på sommaren 1954 kontakt med ledningen för TGO för att få klargjort, huruvida genom ändringar i avtalet en sådan ordning kunde åvägbringas, som kunde medföra, att statsmakterna skulle kunna avstå från att begagna sin inlösenrätt. Därvid framhölls, att staten borde erhålla det avgörande inflytandet på bolagsstämman och i styrelsen,

att LKAB borde organiseras som ett från TGO helt fristående bolag, att samarbete mellan LKAB och TGO eller dess tjänstemän borde regleras genom intermittenta avtal, att inlösenrätten borde bibehållas i huvudsak i sin nuvarande utformning men med hänsyn till den fortgående utbrytningen av malm ur gruvorna borde inlösningssumman miskas med en hundradel för varje år, som förflutit efter 1957, samt att TGO borde erhålla ett minoritetsskydd, i stort svarande mot det, som hittills tillkommit staten. Någon förändring i nuvarande aktie- och vinstfördelning förutsågs ej.

TGO ansåg sig icke kunna godtaga vare sig detta förslag eller ett från statens sida sedermera framlagt mera preciserat förslag såsom bas för förhandlingar. Av TGO framlagt motförslag ansågs av staten ej heller kunna läggas till grund för en förhandling i syfte att finna en alternativ lösning till en statlig inlösen. Mot denna bakgrund gjordes frågan om inlösen av TGO:s aktier till föremål för utredning av särskilda sakkunniga. Deras förslag lades till grund för proposition (nr 192) till 1955 års riksdag. Propositionen ledde till att Kungl. Maj:t erhöll bemyndigande att göra för staten bindande tillsägelse om inlösen av TGO:s aktier i LKAB per den 30 september 1957.

I propositionen framhöll dåvarande chefen för finansdepartementet att ett sådant bemyndigande icke borde utesluta, att — om intresse från TGO:s sida föreläge för fortsatta förhandlingar — sådana upptoges. Grunden för nya förhandlingar borde dock utgöra ett accepterande av statens önskemål att som den störste intressenten i LKAB och den för utvecklingen i malm-samhällena i sista hand ansvarige erhålla det avgörande inflytandet på bolagsstämman och i styrelsen. Vid sådana nya förhandlingar måste därutöver enligt departementschefen — med beaktande av vad som dåmera ytterligare framkommit beträffande äganderätten till malmfyndigheterna — för statens del som villkor bl. a. uppställas att ändrade bestämmelser utformades för vinstfördelningen i LKAB och för inlösenrätten.

I propositionen framhölls vidare, att ett bibehållande av samarbetet mellan de två största malmbolagen i Sverige medförde vissa fördelar. Departementschefen utgick ifrån att man, därest en form kunde finnas, varigenom statens anspråk på ökat inflytande över LKAB:s skötsel tillgodosågs, genom olika avtal om samarbete mellan TGO och LKAB skulle kunna bevara det väsentliga av de fördelar, som den nuvarande formen för samarbete medförde. I detta sammanhang framhölls emellertid såsom självklart, att detta ökade inflytande över LKAB:s skötsel icke rimligen låte sig förverkliga utan att LKAB själv kunde föra en självständig försäljningspolitik, även om genom samarbetsavtal en koordinering ägde rum med TGO:s försäljningspolitik.

I utlåtande (nr 154) i anledning av propositionen anslöt sig statsutskottet till vad departementschefen anfört om fortsatta förhandlingar med TGO, om intresse härför föreläge från bolagets sida.

III. Förhandlingsdelegationens förslag

Förhandlingsdelegationen

Förhandlingsdelegationens utgångspunkt vid dess förhandlingar med TGO har varit statens beredvillighet att låta TGO kvarstå i LKAB med hela sitt nuvarande intresse, därest de av staten angivna önskemålen kunde tillgodoses. För den händelse en överenskommelse efter dessa linjer hade visat sig möjlig, hade det enligt delegationen varit naturligt att endast vidtaga de ändringar i tidigare bestämmelser, som erfordrats med hänsyn till nämnda förutsättningar och att i övrigt låta de äldre reglerna kvarstå oförändrade.

Då emellertid förutsättningar visat sig icke föreligga för en uppgörelse, enligt vilken TGO skulle kvarstå i LKAB med hela sitt nuvarande intresse i företaget, har förhandlingarna efter hand fått inriktas på att undersöka möjligheterna för ett mera begränsat samarbete mellan parterna. Med hänsyn till det samarbete, som tidigare förelegat mellan staten och TGO på ifrågavarande område, ävensom med hänsyn till de övriga skäl, som otvivelaktigt talar för att ett fortsatt samarbete mellan de båda stora svenska malmexportföretagen i någon form säkras, har förhandlingsdelegationen funnit det försvarligt och motiverat att med TGO förhandla om även en mindre kapitalinsats från dess sida på i stort sett samma grundval, som det tidigare avtalet hade skapat. Med redan angivna, till direktiven för förhandlingarna hänförliga ändringar och med de jämkningar, som föranledes av TGO:s minskade kapitalinsats, har sålunda de hittills gällande reglerna om vinstberäkning och inlösenrätt ansetts i stort sett alltså kunna bli gällande gentemot TGO, även om på flera punkter modifikationer och förenklingar av de tidigare avtalsbestämmelserna kunnat genomföras. Där- est fråga varit om att taga in en helt ny part i samarbetet, hade förhandlingsdelegationen både kunnat se sig nödsakad och kunnat finna det möjligt att söka sig fram på andra vägar. Här angivna utgångspunkter, som sålunda även förhandlingsmässigt närmast framstått som de enda framkomliga, förklarar enligt delegationen uppläggningsen av de avtalsförslag, i vilka de förda förhandlingarna resulterat.

Enligt förhandlingsdelegationen bör vidare beaktas, att de föreslagna nya avtalen får ses mot bakgrunden av sin karaktär av *förhandlingsresultat*, vilkas närmare utformning icke ensidigt kunnat göras beroende på enbart den statliga partens överväganden.

Det nya avtalskomplex, om vilket vid de förda förhandlingarna med TGO enighet uppnåtts och vars antagande förhandlingsdelegationen för sin del förordar, omfattar såsom redan framhållits tre avtal att gälla för tiden fr. o. m. den 1 oktober 1957, nämligen dels ett avtal mellan staten och TGO rörande fortsatt samarbete mellan staten och TGO i LKAB, dels ett avtal mellan LKAB och TGO om försäljningssamarbete och dels ett avtal mellan LKAB och TGO om samarbete i fråga om malmskeppningar. Därjämte

har vissa frågor av den natur, att de icke ansetts böra intagas i förstnämnda avtal, föreslagits böra regleras i särskild skriftväxling mellan staten och TGO.

Avtalsförslagen innebär i huvudsak följande.

TGO kommer att kvarstå i LKAB med ett belopp av 100 milj. kronor, motsvarande omkring en niondel av TGO:s nuvarande intresse i LKAB. Som en följd härav behåller TGO en andel av LKAB:s aktiekapital och vinst, som likaledes utgör omkring en niondel av dess nuvarande vinstandel i LKAB, vilket innebär att TGO:s framtida andel i LKAB:s aktiekapital och vinst blir drygt fyra procent. Både staten och TGO skall kunna påkalla inlösen av TGO:s andel; sådan inlösen skall dock icke kunna äga rum före år 1977. En av styrelseledamöterna i LKAB skall tillsättas av TGO.

Det belopp, som staten har att erlægga till TGO för dess nuvarande andel i LKAB, kommer till följd av det nya avtalet att minskas med 100 milj. kronor. Återstoden skall staten erlægga till TGO i fem lika stora årliga poster med början år 1957.

Avtalet om försäljningssamarbete mellan LKAB och TGO förutsätter att bolagen skall samverka i ett försäljningsbolag, där bolagen blir hälften-delägare. Försäljningsbolaget skall medverka vid försäljningsförhandlingarna samt handha avvecklingen av bolagens försäljningskontrakt och deras förbindelser i övrigt med malmköparna. Det skall också svara för utlandsorganisationen, vilken sålunda blir gemensam för båda företagen även i framtiden. Det slutgiltiga ansvaret för försäljningarna skall emellertid åvila vardera bolaget självständigt.

Genom avtalet om samarbete i fråga om malmskeppningar åtager sig TGO, som kommer att behålla malmflottan i sin ägo, att ombesörja utskeppningen av LKAB:s malmer enligt i huvudsak samma riktlinjer som hittills tillämpats.

Förhandlingsdelegationen har utgått från att Freja, vars samtliga aktier år 1950 förvärvades av LKAB, inom den närmaste tiden kommer att genom fusion uppgå i LKAB. Detta har emellertid antagits icke kunna komma att ske förrän efter den 1 oktober 1957. Med hänsyn härtill har de nya avtalen utformats med utgångspunkt från den nu aktuella situationen.

De föreslagna avtalen avses skola träda i kraft den 1 oktober 1957 och ersätter helt nu gällande avtal och tillämpningsöverenskommelser, såvitt dessa avser rättsförhållandet mellan staten och LKAB, å ena, samt TGO, å andra sidan, och i den mån de nya avtalen icke uttryckligen hänvisar till nu gällande avtal. De förpliktelser, som TGO åtagit sig i sistnämnda avtal, upphör således i princip att gälla fr. o. m. den 1 oktober 1957. Bland sådana förbindelser märkes åtagandet att begränsa exporten av malm från de Grängesbergs gruvaktiebolag tillhöriga gruvorna. På samma sätt blir staten befriad från en del förpliktelser gentemot TGO. I dessa hänseenden märkes den TGO tillförsäkrade garantien mot exporttull på malm och beträffande särbeskattnings av LKAB och TGO.

Såvitt avser förhållandena mellan staten och LKAB, å ena, och annan

part än TGO, å andra sidan, innebär förslagen att de gamla avtalen och tillämpningsöverenskommelserna alltjämt blir gällande, i den mån de icke redan upphävts eller kommer att upphävas. Behovet av nya avtal mellan staten och LKAB samt mellan endera av dem och annan part än TGO, exempelvis mellan LKAB och Norrbottens järnverk aktiebolag, har förhandlingsdelegationen icke ansett sig böra pröva. Denna fråga torde enligt delegationen i första hand tillkomma LKAB:s nya ledning att avgöra.

Beträffande det närmare innehållet i de olika avtalen har förhandlingsdelegationen anfört följande.

A. Avtal om delägarskap i LKAB

§ 1.

Mom. 1. Såsom redan antytts skall TGO från och med den 1 oktober 1957 låta 100 milj. kronor av den TGO tillkommande lösesumman för de TGO före den 1 oktober 1957 tillhöriga stamaktierna i LKAB kvarstå i detta bolag. Denna kapitalinsats skall i princip berättiga TGO till en andel av LKAB:s aktiekapital, som skall förhålla sig till den vinstandel TGO enligt hittillsvarande avtalsbestämmelser skulle ha åtnjutit på hela sitt nuvarande intresse i LKAB på samma sätt som 100 milj. kronor förhåller sig till lösesumman för de TGO före den 1 oktober 1957 tillhöriga stamaktierna i LKAB, beräknad enligt § 25 i 1927 års avtal jämförd med § 6 i 1932 års avtal, ökad med det sammanlagda beloppet av TGO enligt § 6 i 1932 års avtal med däri den 17 december 1949 skedd ändring tillkommande ersättningar.

Enligt huvudregeln för vinstfördelningen enligt 1927 års avtal fördelar sig vid olika kvantiteter bortfraktad malm nettovinsten mellan staten och TGO för närvarande på följande sätt.

	TGO:s vinstandel, %	Statens vinstandel, %
6 milj. ton malm	43,2	56,8
8 » » »	41,1	58,9
10 » » »	39,6	60,4
12 » » »	38,5	61,5
13 » » »	38,14	61,86
15 » » »	37,5	62,5

Vid en kvantitet bortfraktad malm å 12 å 13 milj. ton och med det vinstläge som rått under den nu tilländalupna tioårsperioden innebär de s. k. Frejareglerna och särbestämmelserna i 1932 års avtal, att TGO:s vinstandel ökas med omkring 1 procent i förhållande till den vinstandel som enligt huvudregeln i 1927 års avtal tillfaller TGO. Huvudregeln i 1927 års avtal, de s. k. Frejareglerna samt nämnda särbestämmelser innebär alltså vid angivna kvantitet bortfraktad malm att omkring 61 procent av nettovinsten tillfaller staten och 39 procent TGO. En långsiktigt sett genomsnittlig årlig brytningskvantitet av nyssnämnda storlek, 12 å 13 milj. ton, ter sig såvitt nu kan be-

dömas och med utgångspunkt från den totala brytningskapacitet för vilken gruvorna nu utbygges ligga inom ramen för det sannolika. För enkelhetens skull har därför — och för att överflödiggöra en särredovisning av Frejas verksamhet och möjliggöra ett framtida uppgående av Freja i LKAB genom fusion — överenskommit att vid fastställandet av TGO:s framtida andel i LKAB:s aktiekapital TGO:s vinstandel enligt hittillsvarande regler skall anses uppgå till sistnämnda procenttal.

Värdet av TGO:s aktiepost från och med den 1 oktober 1957 föreslås därför skola beräknas enligt formeln

$$\text{TGO:s andel} = \frac{100\,000\,000 \times 39 \times A}{(L + F) \times 100}$$

därvid A = LKAB:s aktiekapital sådant detta kommer att bestämmas, L = lösesumman för de TGO före den 1 oktober 1957 tillhöriga stamaktierna i LKAB, beräknad enligt § 25 i 1927 års avtal, jämförd med § 6 i 1932 års avtal, samt F = sammanlagda beloppet av TGO enligt § 6 sista stycket i 1932 års avtal tillkommande ersättningar.

Det förutsättes att varje aktie i LKAB liksom hittills skall komma att lyda å 1 000 kronor. Med hänsyn därtill och då TGO:s framtida aktieinnehav står i förhållande till summan av lösesumman för TGO:s nu innehavda stamaktier och TGO:s enligt 1932 års avtal tillkommande ersättningar, vilka belopp ännu ej är kända, skall för det fall att andelen i aktiekapitalet enligt angivna formel icke kommer att sluta å jämnt tusental kronor, denna i samband med fastställandet av storleken av TGO:s aktieinnehav jämnas till närmast högre fulla tusental kronor.

Mom. 2. Vid statens tillsägelse den 22 september 1955 om inlösen den 30 september 1957 av de TGO tillhöriga stamaktierna i LKAB meddelades, att staten avsåge att erlægga lösesumman i enlighet med bestämmelserna i § 25, mom. 4, punkt 2 i 1927 års avtal, d. v. s. med en femtedel den 30 september 1957 samt en femtedel jämte upplupna räntor den 30 september ett vart av de fyra närmast följande åren.

I anslutning härtill har föreskrivits, att 100 milj. kronor skall avdragas från lösesumman samt att återstoden av sistnämnda summa och ersättningsarna jämlikt 1932 års avtal skall erläggas av staten med en femtedel vid var och en av angivna fem tidpunkter.

§ 2.

Mom. 1. Varje aktie i LKAB föreslås efter den 30 september 1957 liksom hittills skola lyda å 1 000 kronor. Aktierna skall därjämte äga lika röstvärde inbördes. Den nuvarande fördelningen av aktierna i stam- och preferensaktier skall upphöra att gälla.

Mom. 2. Aktierna i LKAB skall i framtiden äga lika rätt till andel i bolagets tillgångar och vinst. Följden härav blir att TGO:s andel i LKAB:s årligen redovisade nettovinst enligt balansräkningen skall uträknas enligt samma formel som gäller för fastställandet av dess andel i LKAB:s aktiekapital (se § 1) eller formeln

$$\text{TGO:s vinstandel} = \frac{100\,000\,000 \times 39 \times V}{(L + F) \times 100}$$

därvid V = den totala nettovinsten, L = lösesumman per den 30 september 1957 och F = de TGO tillkommande ersättningarna enligt § 6 sista stycket i 1932 års avtal.

Det förutsättes emellertid att vissa jämkningar i LKAB:s nettovinst skall kunna företagas, innan den kan läggas till grund för bestämmande av TGO:s vinstandel. Dessa jämkningsregler föreslås skola icke tagas in i bolagsordningen. De har helt karaktären av ett aktieägaravtal mellan staten och TGO, vilket får till följd att de icke kan åberopas gentemot tredje man. Då emellertid TGO enligt § 16 i avtalet förbinder sig att icke utan Kungl. Maj:ts medgivande överlåta sina aktier i LKAB och dessa därjämte enligt samma paragraf skall pantsättas hos Riksbanken, torde sistnämnda förhållande vara utan praktisk betydelse.

Den ena jämkningsregeln innebär, att eventuella framtida ändringar av fraktavtalet med statens järnvägar icke skall påverka TGO:s vinstandel. De vid tiden för avtalets undertecknande gällande grunderna för fastställande av ersättningen för LKAB:s och Frejas malmtransporter på järnvägen Riksgränsen-Svartön skall således tillämpas vid fastställandet av den nettovinst, som skall läggas till grund för bestämmandet av TGO:s vinstandel. För den händelse den svenska utskeppningshamnen i framtiden flyttas från Svartön skall bestämmelserna avse den motsvarande järnvägssträcka som då blir aktuell. Kommer dessa grunder att efter den 30 september 1957 ändras i en för LKAB gynnsam riktning, skall TGO således icke äga rätt att göra anspråk på andel i LKAB:s därigenom uppkomna vinstökning. Motsvarande förhållande skall gälla, därest ändringen kommer att gå i riktning, som är ogynnsam för LKAB.

Den andra jämkningsregeln föranledes av att enighet nåtts om att förenkla reglerna för inlösenbeloppets fastställande genom kapitalisering av vinstandelarna. För innebörden av denna överenskommelse kommer närmare redogörelse att lämnas i kommentaren till § 11 i avtalet. Här konstateras allenast att vid beräkningen av den nettovinst, som skall läggas till grund för bestämmandet av TGO:s vinstandel, leveranser från LKAB och Freja till Norrbottens järnverk aktiebolag intill en årlig kvantitet av högst 500 000 ton skall beräknas ha skett på de villkor, som innehålles i de vid tiden för det nya avtalets ingående gällande särskilda avtalen rörande sådana leveranser från LKAB. Skulle ytterligare kvantiteter försäljas till nedsatt pris till Norrbottens järnverk aktiebolag, skall sistnämnda kvantiteter i nu ifrågavarande hänseende anses ha försålts till gängse marknadspris.

Mom. 3. Det förhållandet att TGO fått en viss andel i LKAB:s årsvinst innebär icke att TGO har rätt att få denna utdelad. Huruvida och i vad mån utdelning skall ske tillkommer det bolagsstämman att besluta. Denna regel har införts för undvikande av det missförstånd, till vilket mom. 2 i denna paragraf må kunna ge anledning.

§ 3.

De nuvarande, i jämförelse med modern företagspraxis knappast tillfredsställande avskrivningsreglerna, vilka avsåg att trygga en viss erforderlig avskrivningstakt i företaget och samtidigt möjliggöra största möjliga vinstutdelning, måste ses mot bakgrunden av hela utformningen av LKAB-samarbetet mellan staten och TGO och därvid bl. a. av inlösningsbestämmelsernas samband med medelnettovinsten för ton malm under viss tidsperiod. Med den uppläggning, som samarbetet mellan staten och TGO i LKAB i enlighet med det nya avtalet får, har det varit möjligt att i det väsentliga överbrygga de intressemotsättningar, som tidigare förelegat i fråga om avskrivningarnas storlek och att därmed undgå den tidigare stela och företagspolitiskt otillfredsställande bindningen av avskrivningsreglerna. Enligt det nya avtalet skall avskrivning å LKAB:s och Frejas egendom ske inom ramen för allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased samt i den utsträckning skatteförfattningar och taxeringsmyndigheter det tillåter vid taxering.

Samma frihet skall gälla i fråga om uppförande å värdeminskningsskonto samt åtgärder i vinstreglerande syfte ävensom avsättning till pensions- och andra personalstiftelser samt för ändamål, som är att anse såsom omkostnad i rörelse.

§ 4.

På grund av att malmerna i de av LKAB och Freja bearbetade gruvfyndigheterna i Kiruna, Malmberget och Koskullskulle genom sin sido- och fältstupning mot djupet i framtiden kommer utanför LKAB:s och Frejas utmål blir staten automatiskt ensamägare till fyndigheterna långt innan malmtillgångarna på angivna platser börjar sina. LKAB:s gruvinnehav inom Kiiruna-vaara malmfält kan antas innehålla närmare 650 milj. ton malm och vid Malmberget c:a 230 milj. ton, d. v. s. de motsvarar vid en genomsnittlig brytning av 13 milj. ton för år 65 till 70 års brytning. Med hänsyn till angivna förhållande rörande utmålsgränserna — brytning i större utsträckning av malm inom statens utmål kommer att påbörjas redan om 30 å 40 år — har det med den form för samarbetet som föreslås varit nödvändigt att reglera de spörsmål, som uppkommer på grund av statens ensamrätt till malmen utanför LKAB:s utmål. TGO har för sitt engagemang i ett långsiktigt samarbete inom LKAB gjort anspråk på att få klarhet om statens avsikter i fråga om dessa malmtillgångar — d. v. s. i praktiken om villkoren för LKAB:s exploatering av dem. Det närmast till hands liggande sättet att lösa frågan har ansetts vara, att staten binder sig för att sluta ett arrendavtal med LKAB, enligt vilket bolaget, när brytningen kommer fram till den statliga malmen, mot en viss arrendavgift får bryta och frakta bort denna malm. En annan möjlighet skulle teoretiskt vara, att staten omedelbart försålde eller nu bindande utfäste sig att senare försälja de malmförande områdena intill LKAB:s nuvarande utmål till bolaget. Eftersom en försäljning bl. a. skulle medföra besvärliga problem i fråga om fixering av köpesumma, eventuell penningvärdesreglering av en framtida sådan o. s. v., har det förefallit som om arrende-

vägen är den enklaste. En arrendeavgift kan fastställas till en viss procent av malmens pris vid varje framtida tidpunkt, då brytningen äger rum, och man får därmed automatiskt en penningvärdesreglering av arrendeavgiften.

Med hänvisning till redan existerande avtal mellan staten och olika gruvbolag har överenskommit om en arrendeavgift av högst 13 procent för de malmtillgångar, som det här är fråga om. Liksom enligt dessa avtal skall arrendeavgiften utgå på värdet av den brutna malmen »på gruvbacken». Vid bestämmandet av detta värde skall räknas med exportpriset i exporthamnen resp. det fakturerade nettoförsäljningspriset till förbrukarna inom landet minskat med kostnaderna för transport från gruvan, lagring och behandling i hamn samt med försäljningskostnaden.

§ 5.

Jämlikt 1855 års gruvstadga skulle ett inmutat områdes gränser räknas lika fallande med gruvan. Genom 1884 års stadga, som trädde i kraft den 1 januari 1885, ändrades denna regel och föreskrevs att gränserna på djupet skulle räknas lodräta. 1938 års gruvlag innebar icke någon ändring på denna punkt.

Med hänsyn till att några av de LKAB tillhöriga utmålen är lagda före år 1885 föreskrevs i 1927 års avtal, att gränserna på djupet för dessa utmål skulle beräknas såsom vore samma utmål lagda enligt 1884 års gruvstadga.

I följd därav har i det nya avtalsförslaget intagits en bestämmelse av innehåll att gränserna för LKAB:s och Frejas samtliga utmål på djupet skall räknas lodräta från ytan.

§ 6.

Enligt denna paragraf skall en styrelseledamot och en suppleant i styrelserna för LKAB och för dess dotterbolag Freja tillsättas på förslag av TGO.

§ 7.

I denna paragraf erinras allenast om förslagen till avtal mellan LKAB och TGO om försäljningssamarbete och om samarbete i fråga om malmskeppningar. Dessa avtal skall undertecknas samtidigt som huvudavtalet.

§ 8.

På grund av det hittillsvarande koncernförhållandet mellan LKAB och TGO har mellan dem rått ett intimt samarbete i fråga om teknisk forskning samt på gruvbrytningens och malmförädlingens område. De rön och erfarenheter, som därvid förvärvats, har helt naturligt stått öppna för båda bolagen. Samma förhållande har i huvudsak gällt i fråga om de patenträttigheter och dylikt, som det ena bolaget förvärvat. I anledning härav uttalas i förevarande paragraf att ifrågavarande samarbete och utbyte av erfarenheter skall fortsätta i den utsträckning och på de villkor, som i varje särskilt fall må närmare avtalas. Likaledes skall före den 1 oktober 1957 erhållna resultat på dessa områden samt förvärvade licenser och dylikt stå

till båda bolagens förfogande jämväl efter nämnda dag i den mån detta är möjligt jämlikt åtagande gentemot tredje man.

Koncerngemenskapen torde också ha haft till följd att förhållanden, vilka berör LKAB:s och Frejas egendom och rörelse och vilka kan ha betydelse för deras fortsatta verksamhet, är berörda i TGO tillhöriga handlingar. Med hänsyn härtill har överenskommit att sådana handlingar skall hållas tillgängliga för LKAB. Likaledes skall LKAB och Freja tillhöriga motsvarande handlingar hållas tillgängliga för TGO.

§ 9.

Mom. 1. Tillsägelse om inlösen av TGO:s aktier i LKAB skall kunna göras av såväl staten som TGO. Sådan inlösen skall kunna ske tidigast under år 1977 och därefter varje år. Varsel om inlösen skall ske senast fyra år före inlösningsdagen.

Mom. 2. Till skillnad från vad som gäller för närvarande skall motparten till den, som yrkat inlösen, äga rätt att i fråga om lösesummans fastställande välja mellan affärsmässig värdering av aktierna och en beräkning, som i princip överensstämmer med de i nuvarande avtal befintliga reglerna om inlösensummans beräkning.

Part, som vill begagna sig av sin valrätt, skall senast två år före inlösningsdagen meddela motparten vilken metod för lösesummans fastställande som skall tillämpas. Lämnas icke dylikt meddelande inom angivna tid skall lösesumman bestämmas på sist angivna sätt.

§ 10.

Vid affärsmässig värdering skall lösesumman motsvara aktiernas verkliga värde.

För det fall att tillämpningen av ifrågavarande stadgande skulle giva upphov till tvist mellan staten och TGO samt överenskommelse dem emellan ej träffats senast aderton månader före inlösningsdagen, skall tvisten avgöras av skiljemän.

§ 11.

Mom. 1. Skall inlösen icke ske efter affärsmässig värdering skall lösesumman liksom hittills beräknas genom kapitalisering av en angiven del av LKAB:s under en viss föregående beräkningsperiod uppnådda genomsnittliga vinst.

Enligt reglerna i 1927 års avtal skall lösesumman beräknas genom en kapitalisering efter 4 % av halva medelnettovinsten på en årsbrytning av 4,25 milj. ton. Med utgångspunkt från denna kapitaliseringsregel har det tett sig naturligt att i det nya avtalet införa regler, som reducerade den framtida lösesumman i samma proportion som TGO:s nya kapitalinsats, 100 milj. kr., är mindre än dess tidigare i LKAB investerade kapital sådant detta framkommer vid inlösenförfarandet den 30 september 1957. Två sätt att resonera är därvid möjliga.

Det ena sättet tar hänsyn till att TGO:s nuvarande, den 30 september 1957 utlösta kapitalintresse i LKAB »består» av dels en egentlig lösesumma för dess stamaktier, beräknad enligt § 25 i 1927 års avtal, och dels ersättningar för fondandelar m. m. enligt 1932 års avtal och utgår ifrån att även den nya insatsen på 100 milj. kr. proportionellt tänkes sammansatt av båda dessa kapitaldelar. Den del av den nya kapitalinsatsen, som härrör från fondandelsersättningarna, finge då tänkas som en fast insats, som TGO vid en framtida inlösen skulle äga rätt att utbekomma med oförändrat belopp, och endast den andra, från 1957 års egentliga lösesumma härrörande delen kommer att vid en framtida inlösen till sin storlek påverkas av den vinst, som då skall kapitaliseras. Formeln för den framtida totala lösesummans beräkning skulle enligt detta sätt att resonera bli

$$\text{Framtida lösesumman} = F_x + \frac{25 \times 4\,250\,000 \times M \times 100\,000\,000}{2 \times (L + F)} \quad (\text{formel 1})$$

där F_x = den från fondandelsersättningarna härrörande fasta delen av den nya kapitalinsatsen, M = den under beräkningsperioden genomsnittliga medelnettovinsten per ton, L = lösesumman vid 1957 års inlösen av TGO:s stamaktier i LKAB, beräknad enligt § 25 av 1927 års avtal, och F = TGO:s 1957 tillgodoförda ersättningar för fondandelar m. m. enligt 1932 års avtal.

Det alternativa andra sättet att beräkna den framtida lösesumman för TGO:s nya kapitalinsats skulle kunna sägas vara liktydigt med att man utgår ifrån, att denna nya kapitalinsats enbart härrör från 1957 års egentliga lösesumma enligt 1927 års avtal, och att den vid en framtida inlösen i sin helhet skall påverkas av den vinst, som då skall kapitaliseras. Formeln för beräkningen enligt detta alternativ skulle bli

$$\text{Framtida lösesumman} = \frac{25 \times 4\,250\,000 \times M \times 100\,000\,000}{2 \times L} \quad (\text{formel 2})$$

där som förut M = den under beräkningsperioden genomsnittliga medelnettovinsten per ton, och L = lösesumman vid 1957 års inlösen av TGO:s stamaktier i LKAB, beräknad enligt § 25 av 1927 års avtal.

Applicerade på den för 1957 års inlösen av stamaktierna relevanta beräkningsperiodens vinster skulle de båda beräkningssätten ge samma resultat, d. v. s. den totala lösenersättning som TGO utfinge skulle i båda fallen bli lika med insatsen eller 100 milj. kr. Vid en i framtiden från nämnda beräkningsperiod avvikande vinstutveckling skulle emellertid de båda formelerna ge skiljaktiga resultat. Vid genomsnittliga vinster att kapitalisera, som översteg den nyssnämnda vinstnivån, skulle den senare formeln (formel 2) ge ett för TGO gynnsammare resultat, medan omvänt vid lägre vinster den förra formeln (formel 1) skulle vara att föredraga för TGO. Vid en framtida prisutveckling för malmen, som — oavsett prisutvecklingen i övrigt — t. ex. på grund av stigande efterfrågan och knapphet på malm relativt gör denna värdefullare, än den var under den för 1957 års inlösen aktuella beräkningsperioden, skulle TGO ha intresse av att få en framtida lösesumma beräknad enligt den senare formeln. Samtidigt kan man generellt säga att denna formel ger TGO större skydd mot en framtida allmän penningvärdeförsämring, eftersom den, till skillnad från den förra formeln (formel 1), inte räknar med någon fix kapitaldel, motsvarande »ingående tidigare fondandelar», och eftersom förmodligen i framtiden liksom i allmänhet hittills stigande priser kan väntas komma att åtföljas av stigande vinster.

TGO har vid de förda förhandlingarna bestämt krävt, att den senare formeln (formel 2) skulle läggas till grund för beräkningen av en framtida

lösesumma. Även om det ur vissa synpunkter från de statliga förhandlarnas sida syntts möjligt att hävda, att den förra formeln riktigare skulle representera ett korrekt fullföljande av de tidigare gällande bestämmelserna — hade 1957 ingen inlösen av TGO:s stamaktier kommit till stånd, skulle TGO t. ex. icke ha kommit i åtnjutande av något penningvärdesskydd för den del av sitt dåvarande samlade intresse i LKAB, som motsvarades av de enligt 1932 års avtal uppsamlade fondandelarna — har förhandlarna icke kunnat bortse från andra skäl, som talat för TGO:s ståndpunkt. Till dessa skäl har framför allt hört, att den företagsvärdering genom kapitalisering av en vinst, som det här är fråga om, för TGO:s vidkommande ändock, även vid tillmötesgående av dess krav på denna punkt, är ofördelaktig såtillvida, som den grundar sig på en kapitalisering av endast en del, och numera en mindre del än tidigare, av företagets totala vinst, nämligen enbart på vinsten av en årsbrytning av 4,25 milj. ton. I samma mån som LKAB:s brytningskapacitet utbyggt, har denna regel kommit att framstå som allt oförmånligare för TGO, och efter den kapacitetsutvidgning, som nu genomföres, innebär den, att vid nu beräknelig genomsnittlig årlig brytning i stort sett icke mer än en tredjedel av LKAB:s faktiska vinst kommer att påverka den lösesumma, som TGO vid en framtida inlösen av sitt nya LKAB-intresse kan tillgodogöra sig efter värdering enligt den metod, som det här är fråga om. Även bortsett härifrån har det syntts rimligt, att den »realvärdering» av TGO:s nya företagsandel i LKAB, som kapitaliseringsförfarandet kan sägas innebära, får avse bolagets hela kapitalinsats och ej endast, som den alternativa formeln skulle innebära, en del av denna. De anspråk på en sådan realvärdering, som TGO här hävdar, kan ju ur en synpunkt sägas innebära enbart krav på en sådan värdering, som all kapitalplacering i företag avser att trygga. Med hänsyn till dessa förhållanden och då en uppgörelse eljest svårigen eller icke utan väsentliga eftergifter på andra punkter hade kunnat komma till stånd, har förhandlingsdelegationen ansett sig böra acceptera, att vid en framtida inlösen, som icke skall ske efter affärsmässig värdering, beräkningen av den TGO tillkommande lösesumman får ske efter den ovan återgivna senare formeln (formel 2).

Den för lösesummans beräkning grundläggande beräkningsperioden skall utgöra tjugu år i stället för såsom hittills tio. Skälet därtill är önskan att i möjligaste mån eliminera de möjligheter till kortfristiga konjunkturinflytelser på lösesumman och därmed risken för ett konjunkturbetingat inlösentänkande, som den kortare tidsperioden kunde tänkas medföra.

Enligt § 25 i 1927 års avtal skall medelnettovinsten per ton beräknas enligt § 5 i samma avtal. Sistnämnda paragraf innehåller att LKAB:s utdelningsbara nettovinst efter skatter och avskrivningar skall för varje särskilt bokslutsår lika fördelas på antalet ton malm, som under året fraktats å järnvägen Svartön—Riksgränsen. Dessa bestämmelser har givit utrymme för olika meningar rörande hur den för inlösensummans beräkning avgörande medelnettovinsten skall kalkyleras. Enligt den ena sammanräknas vinstbelopp och fraktade malmkvantiteter för hela beräkningsperioden, varefter medelnettovinsten framräknas genom att summan av vinsterna delas

med summan av de årligen fraktade malmkvantiteterna, med andra ord medelnettovinsten skall beräknas som ett med årskvantiteterna vägt medeltal. Den andra tolkningen innebär, att de för varje år enligt § 5 framräknade medelnettovinsterna per ton malm sammanslås för hela beräkningsperioden, varefter summan av medelvinster per ton delas med beräkningsperiodens antal år, d. v. s. medelnettovinsten för hela perioden beräknas som ett ovägt medeltal av de olika årens medelnettovinster. Den första tolkningen hävdas av TGO. 1954 års utredningsmän för statsinlösen av stamaktierna i LKAB har däremot ansett goda skäl föreligga för den senare tolkningen. Denna tvist torde icke komma att avgöras förrän vid fastställandet av lösesumman per den 30 september 1957. TGO har bestämt krävt att den av TGO hävdade metoden för beräkningen av medelnettovinsten per ton i varje fall skulle fastslås i det nya avtalet. Med hänsyn till att TGO:s andel i LKAB:s aktiekapital allenast kommer att uppgå till omkring 4 1/4 procent, har förhandlingsdelegationen därför ansett sig för framtiden kunna godtaga sistnämnda metod. Det bör emellertid anmärkas, att TGO åtagit sig att vid eventuell tvist mellan staten och TGO rörande beräkningen av medelnettovinsten per ton i 1927 års avtal icke åberopa nämnda medgivande från statens sida till stöd för tolkningen av § 25 mom. 2 i 1927 års avtal. Detta åtagande avses skola bekräftas i brev mellan TGO och staten.

Enligt nu gällande regler skall LKAB:s förvärv år 1950 av aktierna i Freja icke påverka vinstutdelningen i LKAB. Enligt de av LKAB:s och Frejas styrelser den 23 september samma år antagna s. k. Frejareglerna skall vid beräkningen av lösesumman vid statsinlösen av TGO:s stamaktier i LKAB dess bokslut så justeras, att ingen inverkan av Frejas gruvdrift och affärsrörelse kommer att äga rum på beräkningen av den medelnettovinst per ton malm, som skall läggas till grund för fastställandet av lösesumman. Detta innebär att Frejas i jämförelse med LKAB:s högre medelvinst per ton icke kommer till uttryck i den för lösesummans beräkning avgörande medelnettovinsten.

Enligt 1947 års avtal skall all malm, som enligt samma års leveransavtal skall levereras från LKAB till Norrbottens järnverk aktiebolag så tillvida vara undantagen från bestämmelserna i 1927 års avtal att den icke skall medtagas i det antal ton malm, på vilket enligt § 5 i nämnda avtal LKAB:s utdelningsbara nettovinst skall för varje särskilt bokslutsår lika fördelas för beräkning av den nettovinst per ton, som ligger till grund såväl för vinstfördelningen mellan staten och TGO som även för beräkningen av lösesumman vid statsinlösen enligt § 25 av TGO:s stamaktier. Denna malm skall ej heller inräknas i de bortfraktade malmkvantiteter, som avses i § 25 mom. 2 tredje stycket i 1927 års avtal. Vad sålunda angivits äger jämväl tillämpning å malm, som i övrigt levereras från LKAB till Norrbottens järnverk aktiebolag till pris ej överstigande självkostnaden med visst procentuellt tillägg.

De nu återgivna reglerna har en sådan ekonomisk innebörd för parterna att de i stort sett uppväger varandra. I syfte att i framtiden förenkla inlösensbestämmelserna och för att efter en fusion av Freja onödiggöra en sär-

redovisning av dess verksamhet har därför förhandlingsdelegationen och TGO enats om att i det nya avtalet låta samtliga dessa bestämmelser utgå. Då avsikten icke varit att staten genom att ytterligare öka malmförsäljningen till Norrbottens järnverk aktiebolag till pris under marknadspriset skulle indirekt kunna minska TGO:s andel i vinsten, har i § 2 i det nya avtalet dock som nämnts föreskrivits, att leveranser från LKAB och Freja till Norrbottens järnverk aktiebolag, som överstiger en kvantitet av 500 000 ton malm, skall anses ha skett till gängse marknadspris vid bestämmandet av TGO:s vinstandel.

I § 25 mom. 2 tredje stycket av 1927 års avtal stadgas att, om under tioårsperioden sammanlagda fraktade kvantiteten icke uppgått till 42,5 milj. ton, skall till grund för lösesummans beräkning i stället läggas en tiondedel av den verkliga fraktade kvantiteten. En häremot svarande bestämmelse har upptagits i det nya avtalet. När den till grund för lösesummans fastställande liggande beräkningsperioden ökas från tio till tjugu år, har i den nya bestämmelsen malmkvantiteten också fördubblats.

Enligt 1927 års avtal skall, om till följd av krig eller blockad LKAB:s utskeppning över Narvik och Luleå under ett eller flera bokslutsår under tioårsperioden icke uppgått till 6 milj. ton, vid beräkning av medelnettovinsten per ton i stället för sagda år medtagas motsvarande antal närmast före tioårsperioden liggande år, under vilka utskeppningen icke på angivet sätt påverkats. En lika lydande bestämmelse har intagits i det nya avtalet, dock med den ändringen att den skall avse malm från LKAB och Freja samt att uttrycket tioårsperioden utbytt mot en tjuguårsperiod. Det är underförstått att denna bestämmelse jämväl skall äga tillämpning å malm som kommer att utskeppas från annan hamn vid Bottniska viken än Luleå.

Mom. 2. Såsom redan angivits inskränker sig LKAB:s gruvinnehav till de nu utmålslagda områdena. På grund därav och då malmen i Kiruna och Malmberget genom sin sido- och fältstupning mot djupet kommer utanför utmålen, blir staten automatiskt ensamägare till dessa gruvfyndigheter långt innan malmtillgångarna börjar sina. Med hänsyn härtill har staten såsom framgår av § 4 i avtalet åtagit sig att, när brytningen av malm utanför LKAB:s utmål blir aktuell, mot en arrendeavgift av högst 13 procent av malmens värde å gruvbacken ge LKAB rätt att bryta och bortfrakta statens malm. Genom denna anordning kommer LKAB:s vinst och således också TGO:s vinstandel att minskas i samma mån som arrendeavgiften till staten kommer att öka. Därest vid en framtida inlösen kan förutses, att den andel av LKAB:s malmproduktion som sker inom statens utmål kommer att öka i förhållande till den mängd sådan malm, som under den till grund för lösesummans fastställande liggande beräkningsperioden utbrutits, skall därför avdrag göras från lösesumman sådan denna fastställts enligt de i mom. 1 angivna normerna. Detta avdrag skall motsvara den värdeminskning, som aktierna kan beräknas undergå på grund av att arrendekostnaderna kommer att öka. Till grund för denna beräkning skall läggas malmens värde å gruvbacken samt den nettovinst per ton malm, som i genomsnitt

förelegat under den till grund för lösesummans beräkning liggande tjuguarssperioden, ävensom en uppskattning av den ökade brytningen inom statens utmål.

Samtidigt skall göras en beräkning av de totala återstående ekonomiskt brytbara malmtillgångarna inom såväl LKAB:s som de statens utmål, som bearbetas av LKAB. Det med stöd av de i mom. 1 angivna normerna beräknade beloppet skall därefter nedjusteras i den proportion, i vilken nuvärdet av en till samma belopp som LKAB:s genomsnittliga årsvinst under beräkningsperioden uppgående årlig vinst under hela den sannolika återstående brytningstiden understiger nuvärdet av samma årliga vinst under en obegränsad brytningstid.

Då man nalkas slutet av gruvornas ekonomiska brytningstid och vinsten på grund av stigande kostnader måste antagas successivt komma att avtaga, skulle dessa regler om beräkningen av substansminskningens inverkan på lösesumman icke ge ett för staten tillfredsställande resultat. I syfte att korrigera detta har överenskommit att vid inlösen, som aktualiseras senare än femtio år före den beräknade brytningsperiodens utgång, nuvärdet av årsvinsterna under sistnämnda period skall beräknas under antagande av att vinsterna successivt och lineärt sjunker till noll vid brytningstidens slut.

Vid samtliga dessa beräkningar skall tillämpas 4 procent ränta.

För det fall att inverkan av dessa regler på lösesumman skulle giva upphov till tvist mellan staten och TGO har i sista stycket av detta moment upptagits en bestämmelse av innehåll att sådan tvist skall avgöras av skiljemän utsedda enligt den skiljemannalag, som gäller vid tvistens uppkomst.

§ 12.

Såsom framgår av det föregående föreslås LKAB i fortsättningen få rätt att — utöver lagstadgad avsättning till reservfond — utan särskild begränsning fondera eller reservera utdelningsbar vinst eller del av densamma, om så finnes lämpligt. Beslut om sådan fondavsättning eller reservation kommer således att kunna fattas utan möjlighet för TGO att motsätta sig detsamma. Det har därför ansetts rimligt att liksom hittills i princip tillerkänna TGO andel i de medel, som avsatts eller reserverats för tiden efter den 1 oktober 1957 till andra fonder än reservfonden, såvida dessa medel icke disponerats till täckande av förlust.

Jämlikt § 6 av 1932 års avtal skall vid statsinlösen enligt 1927 års avtal av TGO:s stamaktier vid uppskattning av den till grund för beräkandet av lösesumman liggande medelnettovinsten per ton malm iakttagas, att bolagets årliga utgifter under den för lösesummans beräkning liggande tioårsperioden skall ökas med 5 procent å såväl utöver reservfonden fonderade vinstmedel som skillnaden mellan, å ena sidan, det sammanlagda beloppet av LKAB:s aktiekapital och reservfond minskat med eventuellt av balansräkningen utvisad förlust vid bokslutsårets utgång samt, å andra sidan, motsvarande belopp, sådant detsamma enligt verkställd beräkning skulle vid samma tidpunkt ha lett sig, därest 1932 års kapitaltillskott från aktie-

ägarnas sida icke ägt rum. Angivna regel har till följd att den lösesumma, som vid inlösen skall utbetalas till TGO, kommer att på motsvarande sätt minskas. Då denna regel ansetts vara onödigt komplicerad, har vid förhandlingarna eftersträfvats att med en enklare regel söka nå i huvudsak samma resultat. Denna strävan har lett till att man kommit överens att i stället föreskriva att vid inlösen och gottgörelse i samband därmed för tidigare icke utdelade vinstmedel ett visst procentuellt avdrag skall göras å dessa. En sådan regel har emellertid icke kunnat göras helt fri från undantag. TGO har kunnat hävda att därest den skulle göras tillämplig jämväl å vinstmedel, som genom beslut vid de ordinarie bolagsstämmor som hållits efter det tillsägelse om inlösen skett, icke utdelats, skulle detta teoretiskt kunna leda till att under sistnämnda tid beslut om fondering av vinstmedel skulle kunna fattas endast i syfte att undandraga TGO det mot nämnda procentuella avdrag svarande beloppet. För att — med iakttagande av sistnämnda förhållande — i huvudsak nå samma resultat som med den hittillsvarande regeln har därför överenskommit att andelar i vinstmedel, som genom beslut vid de fem ordinarie bolagsstämmor, som närmast föregår inlösningsdagen, icke blivit utdelade, skall beräknas till sitt fulla belopp, medan däremot andelar i dessförinnan icke utdelade vinstmedel skall ingå i ersättningen med allenast 65 procent av deras belopp.

§ 13.

Skall inlösen ske vid slutet av visst räkenskapsår skall TGO förutom den i § 10 eller § 11 angivna lösesumman utfå jämväl sin andel i den utdelningsbara nettovinsten för nämnda räkenskapsår. Denna bestämmelse svarar mot § 25 mom. 3 i 1927 års avtal.

§ 14.

Vid framtida inlösen skall lösesumma och fondandelar erläggas kontant å inlösningsdagen. Med hänsyn till den beräknade storleken av framtida lösesumma och fondandelar torde anledning att förbehålla staten rätt till en uppdelning av lösesumman på flera betalningsterminer saknas.

§ 15.

För tillämpning av de grunder, enligt vilka rättsförhållandet mellan staten, såsom ägare av den övervägande delen av aktierna i LKAB, och TGO, såsom ägare av en minoritetspost av aktierna, för framtiden skall vara ordnat, erfordras vissa ändringar i LKAB:s bolagsordning. Dessa ändringar föranledes av den hittillsvarande uppdelningen i preferens- och stamaktier och den däremot svarande maktfördelningen. Staten och TGO har utfäst sig, att så fort sådant lagligen kan ske, genomföra ifrågavarande ändringar att tillämpas från och med ingången av det räkenskapsår, som börjar den 1 oktober 1957. Med hänsyn till bestämmelsen i 133 § aktiebolagslagen har det ansetts lämpligt att i nu förevarande paragraf också införa ett åtagande för TGO att i framtiden icke motsätta sig de ytterligare ändringar av bolagsordningen, vilka är förenliga med detta avtal.

I anledning av det koncernförhållande, som hittills förelegat mellan LKAB och TGO, har i sistnämnda bolags bolagsordning införts bestämmelse om att en styrelseledamot och en suppleant för denne i TGO:s styrelse skall utses av Kungl. Maj:t. Med den form för det framtida samarbetet mellan LKAB och TGO som överenskommits har det från den statliga förhandlingsdelegationens sida ansetts rimligt att medgiva att denna bestämmelse upphäves. Enär ändring i TGO:s bolagsordning icke må ske utan Kungl. Maj:ts medgivande, har staten i denna paragraf förpliktat sig att medverka till en sådan ändring av bolagsordningen.

§ 16.

I likhet med vad som föreskrives i § 30 i 1927 års avtal förbinder sig TGO enligt denna paragraf att icke överlåta de aktier, som TGO innehar på grund av detta avtal, å annan samt medger att de får utgöra pant till säkerhet för fullgörande av TGO:s förpliktelser. Aktierna skall liksom TGO:s hittills innehavda stamaktier nedsättas i taka händer hos riksbanken.

B. Avtal om försäljningssamarbete

Avtalet om försäljningssamarbete bygger på den förutsättningen att LKAB och TGO var för sig skall kunna föra förhandlingar och träffa avtal om försäljning av malm. För att emellertid i möjligaste mån samordna försäljningarna skall bildas ett särskilt försäljningsbolag, uti vilket LKAB och TGO skall ingå som hälften-delägare med en andel å 50 000 kronor. Aktierna i de av LKAB och TGO gemensamt organiserade tyska, engelska och belgiska försäljningsbolagen skall överlåtas å det nya försäljningsbolaget.

Enligt det utarbetade avtalet uppdrager LKAB och TGO åt det nya försäljningsbolaget att i den omfattning, som närmare angives i avtalet, medverka vid deras försäljningar av järnmalm från deras gruvor och anläggningar i Sverige på samtliga avsättningsområden i utlandet. Därest endera av LKAB och TGO så önskar, skall jämväl samma förpliktelse gälla för försäljningsbolaget på det försäljningsområde inom Sverige, som angives av respektive LKAB eller TGO.

Försäljningsbolaget skall med denna begränsning ha till uppgift att följa utvecklingen av marknadsläget för LKAB:s och TGO:s järnmalm samt fortlöpande informera företagen därom, närvara vid bolagens försäljningsförhandlingar samt på begäran av ettdera bolaget handha dess försäljning av malm ävensom att ombesörja avvecklingen av de försäljningsavtal, som ingåtts av bolagen var för sig. Den närmare innebörden av sistnämnda åliggande exemplifieras i avtalet. Försäljning skall ske i respektive LKAB:s eller TGO:s eget namn och försäljningsavtal skall för att vara bindande undertecknas av dem. För att göra det möjligt för försäljningsbolaget att fullgöra sina åligganden skall LKAB och TGO fortlöpande hålla försäljningsbolaget underrättat om sådana förändringar i produktions- och lagerläge, vilka kan vara av betydelse för avvecklingen av ingångna försäljningskontrakt.

I ersättning för försäljningsbolagets och dess dotterbolags tjänster skall LKAB och TGO till försäljningsbolaget erlægga provision beräknad efter viss andel av effektiva avräkningspriset för försäld järnmalm FOB utskeppningshamnen eller fvb (for) gruvan. Provision skall avpassas så, att den täcker försäljningsbolagets faktiska kostnader och lagstadgade fonderingar. Den vinst, som det oaktat må uppkomma, skall tillfalla LKAB och TGO i förhållande till erlagd provision. Om annat ej överenskommes, skall vinsten utdelas.

Försäljningsbolagets styrelse skall bestå av fyra ledamöter jämte lika många suppleanter. Av dessa skall hälften utses på LKAB:s förslag och hälften på TGO:s. Styrelsen utser inom sig ordförande och såsom dess beslut skall gälla den mening, om vilken tre av ledamöterna förenar sig. I linje därmed skall också beslut å bolagsstämma ej vara giltigt med mindre det biträts av röstande, som företräder mer än hälften av aktiekapitalet. För bolaget skall utom styrelsen utses en verkställande direktör.

I fråga om försäljningsbolagets personal avses, att den rekryteras på sådant sätt att såväl LKAB:s som TGO:s intressen kommer att till fullo tillvaratas av försäljningsbolaget i dess verksamhet. Det skall därför vara möjligt för den nya ledningen i LKAB liksom för TGO att delta i rekryteringen av försäljningsbolagets personal. Såväl förhandlingsdelegationen som TGO:s representanter utgår ifrån att till försäljningsbolagets förste verkställande direktör skall utses den nuvarande chefen för LKAB:s och TGO:s gemensamma försäljningsavdelning samt att personalen i övrigt huvudsakligen får rekryteras från denna avdelning. På samma sätt har vid förhandlingarna enighet rått mellan förhandlingsdelegationen och TGO om att posten som ordförande i försäljningsbolagets styrelse skall besättas med den ene av de på LKAB:s förslag utsedda styrelseledamöterna. Personal anställd i försäljningsbolagets tjänst må ej samtidigt vara anställd hos LKAB eller TGO. I det särskilda fallet kan emellertid försäljningsbolagets styrelse medge undantag från denna regel.

Ifrågavarande avtal om försäljningssamarbete gäller tills vidare med två års uppsägningstid. Vid försäljningsbolagets upphörande skall aktierna i de tyska och belgiska försäljningsbolagen tillfalla LKAB och aktierna i det engelska bolaget överlåtas på TGO.

För det fall att avtalet skulle giva upphov till tvist mellan LKAB och TGO rörande tolkningen och tillämpningen av detsamma stadgas att denna skall avgöras av skiljemän.

C. Avtal om samarbete i fråga om malmskeppningar

För att uppnå en jämn malmsändning och malmproduktion har LKAB i sin försäljningspolitik hittills strävat efter att försälja största möjliga del av exportkvantiteterna CIF med angivande av viss bestämmelseort i utlandet. Den mängd malm, som sålts på denna basis, har årligen i allmänhet uppgått till minst 50 procent av exportkvantiteten. F. n. är fördelning-

en mellan de kvantiteter, som försåls fritt ombord (fob) Luleå eller Narvik samt de kvantiteter, som försåls cif, på huvudmarknaderna i stort sett följande, nämligen Tyskland 50 procent fob och 50 procent cif, Belgien 100 procent cif, England 50 procent fob och lika stor andel cif samt Amerikas förenta stater 100 procent cif (tidigare 50 procent fob och 50 procent cif).

F. n. verkställes utskeppningen av LKAB:s cif-försålda malm i stor utsträckning med specialfartyg tillhöriga TGO. Enligt 1927 års avtal äger LKAB att inlösa en del av dessa fartyg.

Vid ingången av 1956 utgjorde TGO:s tonnage inemot 300 000 ton d. w., av vilka LKAB med stöd av nämnda bestämmelse uppskattningsvis skulle vara berättigat inlösa högst 200 000 ton d. w. Det tonnage staten genom en sådan inlösen skulle kunna förvärva skulle emellertid icke räcka för att trygga en utskeppning av den mängd malm, som de närmaste åren beräknas kan komma att försäljas cif. Detta tonnagebehov torde uppgå till i det närmaste 400 000 ton d. w. Det skulle därför bli nödvändigt för staten att skaffa ytterligare tonnage genom köp eller nybygge av fartyg och genom tidsbefraktning. Med hänsyn till den allmänna knapphet på tonnage, som för närvarande gör sig gällande, och såväl de svenska som de utländska skeppsvarvens orderbeläggning som knappast ger några leveransmöjligheter för nybyggen under de närmaste åren, ävensom den personalbrist, som föreligger på ifrågavarande område, skulle ett ombesörjande av sjötransporterna i LKAB:s egen regi i dagens läge otvivelaktigt komma att medföra avsevärda svårigheter. Den tid som står till förfogande före den 1 oktober 1957 är också ytterst knapp.

Med hänsyn härtill har förhandlingsdelegationen funnit sig böra eftersträva ett fortsatt samarbete på ifrågavarande område och med TGO utarbetat ett avtal, innefattande allmänna bestämmelser rörande skeppningen av LKAB:s malmer. De detaljbestämmelser som därutöver är erforderliga framgår av hittills använda certepartier och konossement.

Det utarbetade avtalet har till syfte att jämväl framdeles trygga utskeppningen av LKAB:s och Frejas malmer från Narvik och Luleå och att möjliggöra försäljning på cif-basis av LKAB:s och Frejas malmer i åtminstone samma utsträckning som för närvarande, varigenom en jämn produktion och avsättning i görligaste mån säkras. TGO åtager sig därför att, oavsett läget på fraktmarknaden, ombesörja utskeppningen av all den malm, som LKAB säljer cif, vilken destinationen än må vara. Detta åtagande gäller oavsett om denna mängd malm i framtiden kommer att ökas. Utskeppningen skall av TGO utföras med eget, tidsbefraktat eller förhyrt för uppgiften lämpat tonnage.

Den TGO tillkommande frakten för dessa befraktningar skall enligt avtalet fastställas på samma sätt som hittills. Detta förfaringssätt är i korthet följande. Vid de i allmänhet årligen återkommande förhandlingarna om försäljning av järnmalm från LKAB träffas till en början mellan LKAB och malmköparna överenskommelse om leveranskvantiteterna och om fob-priser för olika malmkvaliteter samt om de lastnings- och lossningshamnar, över vilka leveranserna skall äga rum. Sedan man därefter enats om hur

stor del av totalkvantiteten, som skall säljas respektive fob och cif, övergår man omedelbart till att förhandla om frakten för de kvantiteter, som skall levereras cif. Dessa förhandlingar föres mellan TGO:s rederi och malmköparna, i närvaro av representanter för LKAB. Då fraktavtalen i allmänhet slutes för samma tid som försäljningsavtalen rörande malm, i regel för kalenderår, söker man vid dessa förhandlingar att komma till en likformig bedömning av fraktutvecklingen under den kommande avtalsperioden för att på grundval av denna bedömning fastställa avtalsfrakten för året. Därvid utgår man från det aktuella fraktläget och från erhållna uppgifter om de fraktavslut, som träffats å alla mera betydande trader av intresse i detta sammanhang. Köparna har vid dessa förhandlingar ett starkt intresse av att pressa ned frakten icke blott i syfte att uppnå lägsta möjliga cif-pris för malmen utan även för att gentemot andra redare kunna uppnå förmånliga villkor för befraktning av fob-andelarna. Ofta har vissa köpare redan på förhand träffat avtal med vissa rederier om en avtalsfrakt för det kommande året och åberopar, i den mån så anses lämpligt, de därvid uppnådda fraktsatserna gentemot TGO.

Den vid dessa förhandlingar träffade överenskommelsen innebär fastställandet av ett cif-pris, som skall skrivas in i malmförsäljningskontrakten och som utgöres av det mellan LKAB och köparen överenskomna fob-priset för malmen ökat med kostnaden för sjöförsäkring och den mellan TGO och köparen avtalade frakten. Denna frakt gäller sedan mellan TGO och LKAB för befraktningen av LKAB:s cif-kvantiteter.

Hittills har i samband med malmförsäljningskontraktens upprättande den sålunda fastställda frakten bekräftats genom brevväxling mellan TGO och LKAB. Det utarbetade avtalet innebär i detta hänseende allenast den skillnaden mot vad som nu gäller, att TGO hädanefter genom detsamma åtager sig att befrakta de av LKAB och Freja cif-försålda kvantiteterna mot den i malmförsäljningsavtalet angivna cif-frakten. Avtalsförslaget avser sålunda att giva LKAB säkerhet för att utskeppningen kan ske till marknadsfrakt samt att LKAB för all försald malm erhåller fullt fob-pris.

Detta avtal gäller tillsvidare med en uppsägningstid av fyra år. Uppsägning kan emellertid icke ske förrän den 1 oktober 1967, varför den första avtalsperioden blir fjorton år.

Den överenskomna uppsägningstiden för avtalet har synts förhandlingsdelegationen betryggande och bör, därest skeppningssamarbetet ur LKAB:s synpunkt icke visar sig fungera på ett sådant sätt, att dess fortsättande ter sig önskvärt, lämna LKAB tillräcklig tid för att bygga upp ett eget rederi, vilket i så fall f. ö. kan förberedas även tidigare, eftersom LKAB genom avtalet ej frånhänt sig rätten att under avtalstiden anskaffa egna fartyg utan endast rätten att utnyttja sådana för transport av sin cif-försålda malm. Med hänsyn härtill och med hänsyn till de förut angivna svårigheter, som anskaffning och drift av ett för det föreliggande behovet tillräckligt stort fartygsbestånd i dagens läge skulle bereda staten, har förhandlingsdelegationen ansett sig böra tillstyrka att malmskeppningsfrågan löses på sätt som det föreslagna malmskeppningsavtalet avser och sålunda ej heller fun-

nit det med statens intressen oförenligt att LKAB:s inlösningsrätt till del av TGO:s tonnage lämnas outnyttjad.

Twister mellan LKAB och TGO rörande tolkningen och tillämpningen av detta avtal skall avgöras enligt den vid tvistens uppkomst gällande skiljemannalagen.

D. Skriftväxling mellan staten och TGO

Såsom framgår av det föregående har vissa frågor ansetts vara av den natur, att de icke borde intagas i de upprättade avtalsförslagen utan i stället regleras i särskild skriftväxling mellan staten och TGO. Beträffande dessa frågor har förhandlingsdelegationen anfört följande.

Vid 1955 års ordinarie bolagsstämma med aktieägarna i LKAB beslöts att av den då till förfogande stående årsvinsten avsätta 50 milj. kronor till dispositionsfond. Av detta belopp tillkommer enligt bestämmelserna i nu gällande avtal i runt tal 30 milj. kronor staten och 20 milj. kronor TGO. TGO, som under andra förhållanden saknat anledning att vid bolagsstämman biträda detta beslut, har begärt, att detsamma icke skulle få verka till förfång för TGO vid beräkandet av dess framtida andel i LKAB:s aktiekapital. Då TGO:s andel i angivna fondavsättning i enlighet med bestämmelserna i § 6 i 1932 års avtal skall tillgodoföras TGO den 30 september 1957, skulle således det tal, som i formeln för fastställandet av TGO:s framtida andel i LKAB:s aktiekapital betecknats med F (§ 1), innefatta ifrågavarande belopp. Detta skulle ha till följd att TGO:s sistnämnda andel minskades. Skulle å andra sidan 1955 års fondavsättning bli bestående utan att TGO:s andel i densamma inräknades i talet F, skulle fondavsättningen leda till en ej förutsedd förmån för TGO, då TGO därigenom i framtiden skulle komma att få andel i den avkastning, som föranleddes av LKAB:s kapitalökning på grund av den gjorda fondavsättningen. I syfte att undgå dessa ej förutsedda konsekvenser har enighet nåtts mellan förhandlingsdelegationen och TGO om att angivna 50 milj. kronor skall delas ut med utbetalning den 30 september 1957 och att TGO:s del av detta belopp sålunda ej skall ingå i de fondandelar, som staten vid inlösen av de TGO hittills tillhöriga stamaktierna skall ersätta. Av enahanda skäl har överenskommit att någon avsättning av vinstmedel till icke lagstadgade fonder icke skall äga rum vid 1956 och 1957 års ordinarie bolagsstämmor. Likaledes har överenskommit att 3/4 av Frejas vinst för räkenskapsåret 1957, motsvarande vinsten t. o. m. den 30 september, skall fördelas enligt de gamla reglerna.

Vad avser avsättningar till reservfond har TGO i huvudavtalet avstått från andel i desamma. Från denna huvudregel skall emellertid enligt skriftväxlingen gälla följande undantag. Till en början förutsättes att LKAB:s aktiekapital med verkan fr. o. m. den 1 oktober 1957 skall höjas till 500 milj. kronor samt reservfonden till 100 milj. kronor samt att därvid skall lagas i anspråk dessförinnan i bolaget fonderade medel. Vid eventuell ytterligare höjning av aktiekapitalet och därav föranledd avsättning till reservfond skall i första hand användas vad som återstår av icke utdelade vinstmedel för tiden före den 1 oktober 1957 att fördelas på motsvarande sätt

mellan aktiekapitalet och reservfonden. Slutligen skall TGO få andel i de avsättningar till reservfonden, som blir nödvändiga, om aktiekapitalet kommer att höjas utöver 800 milj. kronor. LKAB:s disponibla fonderade medel — med iakttagande av överenskommelsen om att de vid bolagsstämman 1955 fonderade medlen skall utdelas den 30 september 1957 — uppgår f. n. till i runt tal 550 milj. kronor och räcker således till en höjning av aktiekapitalet till omkring 565 milj. och reservfonden till omkring 115 milj. kronor. Följden därav blir att TGO icke får andel i de avsättningar av vinstmedel till reservfond, som föranledes, förutom av eventuell tidigare förlust, av en höjning av aktiekapitalet från 565 milj. kronor till 800 milj. kronor, alltså enligt nuvarande lagbestämmelser en höjning av reservfonden med omkring 45 milj. kronor. En höjning av aktiekapitalet har till följd, därest höjningen ligger mellan gränserna 565—800 milj. kronor, att TGO undandrages andel i vinstmedel eller eljest i vart fall, att TGO får avstå från att omedelbart förfoga över vinstandel. Det har därför överenskommit att höjning av aktiekapitalet icke skall få företagas under den tid, som förflyter från tillsägelse om inlösen till dess inlösen verkställs.

I brevväxlingen regleras också det förhållande, som uppkommer därest den 30 september 1957 klarhet icke föreligger om storleken av ovannämnda TGO tillkommande lösesumma och ersättningar. För att TGO fr. o. m. den 1 oktober 1957 skall kunna åtnjuta sina rättigheter såsom aktieägare i LKAB avses att TGO under angivna förutsättningar den 1 oktober 1957 skall provisoriskt tilldelas ett antal aktier, som motsvarar ett sammanlagt aktiebelopp, utgörande 4 1/4 procent av LKAB:s hela aktiekapital. Så snart lösesumman och ersättningarna per den 30 september 1957 därefter slutgiltigt fastställts, skall TGO till staten återlämna eller staten till TGO överlämna skillnaden mellan angivna antal aktier och det antal aktier, till vilket TGO med stöd av angivna formel är berättigat. I det fall att TGO har att till staten återlämna aktier, skall TGO till staten tillika återbära vad det sålunda må ha för mycket utbetallat i vinstmedel. Blir staten enligt ovannämnda regel skyldig att till TGO överlämna ytterligare aktier, skall staten till TGO utbetala de vinstmedel, som TGO må ha gått förlustigt på grund av att dess tidigare aktieinnehav icke visat sig motsvara dess andel i LKAB:s aktiekapital. Vid slutreglering av sådana vinstmedel skall beräknas ränta med fem procent från dagen för beslut om vinstutdelning.

I skriftväxlingen anges därjämte de ändringar i LKAB:s och TGO:s bolagsordningar, som avses i huvudavtalet, varjämte TGO förpliktar sig att vid eventuell tvist mellan staten och TGO rörande tolkningen av § 25 mom. 2 i 1927 års avtal icke åberopa statens åtagande i det nya avtalet rörande medelvinsten per ton malm.

Vidare bekräftas, att en av TGO utsedd auktoriserad revisor skall äga rätt att för tillämpningen av avtalet taga del av LKAB:s och Frejas räkenskaper, handelsböcker och andra affärshandlingar. Slutligen erinras om att avsikten är att låta Freja genom fusion uppgå i LKAB och att det därför är underförstått mellan parterna att intill så sker den utdelningsbara nettovinsten i Freja skall delas ut.

Yttrandena

Statskontoret har för sin del funnit välgrundade de synpunkter, som varit för förhandlingsdelegationen normgivande vid avtalens uppgörande. Med hänsyn härtill och då avtalen synes ägnade att på ett tillfredsställande sätt tillvarataga statens ekonomiska intressen i LKAB, har statskontoret icke funnit anledning till erinran mot att överenskommelsen godkännes.

Jämväl *kommerskollegium* anser, att resultatet av förhandlingarna med TGO bör av staten godtagas samt avtal och skrivelser utväxlas i huvudsaklig överensstämmelse med förslagen. Kollegium framför emellertid vissa erinringar mot formuleringen av § 4 i avtalet om delägarskap i LKAB, vilken enligt kollegium i sin nuvarande lydelse må kunna giva anledning till vissa svårigheter och tolkningstvister. Kollegium framhåller att som en följd av § 4 första stycket blir staten, om TGO eller LKAB så påfordrar, skyldig att föranstalta om utläggning av utmål för utarrendering av brytningsrätten till LKAB. Detta kan enligt kollegium i vissa fall dels vara ogörligt med hänsyn till att inmutningshinder kan föreligga enligt gruvlagen och dels medföra betydande kostnader för undanröjande av sådant hinder och för marklösen eller skadestånd. Avtalet utsäger icke hur i sådant fall skall förfaras eller om endera partens skyldighet att svara för dylika kostnader. Vidare framhåller kollegium att staten blir förhindrad att utarrendera utmål inom de ifrågakvarande statsgruvefälten till annan än LKAB. En sådan generell förpliktelse kan staten emellertid enligt kollegium icke åtaga sig, eftersom staten sedan mer än 50 år tillbaka och enligt gällande avtal till den 31 december 1971 utarrenderar sin jordägarandel i ett tjugutal utmål i det inom Kiruna statsgruvefält belägna Tuolluvaara gruvefält till Tuolluvaara Gruvaktiebolag. Kollegium anser det därför vara nödvändigt att i avtalet göra undantag i varje fall för de nu utarrenderade utmålen och för ytterligare eventuellt tillkommande utmål, vilka på grund av sin belägenhet skäligen bör anknytas till den av Tuolluvaara Gruvaktiebolag nu utarrenderade och bearbetade utmålsgruppen.

Vad beträffar bestämmelsen i § 4 andra stycket vad som skall avses med malmens värde vid beräkningen av arrendeavgiften framhåller kollegium, att därvid icke berörts de speciella förhållanden, som kan uppkomma, om arrendatorn själv förädlar malm genom anrikning, sintring eller metallurgisk behandling, eller om han av särskilda orsaker levererar malm till en avnämare till nedsatt pris. Det ligger enligt kollegium i sakens natur, att den sålda varans pris i sådana fall skall ned- respektive uppräknas till ett skäligt malmvärde »på gruvbacken», men detta förhållande synes kollegium böra omnämnas i avtalet. Slutligen framhåller kollegium, att i avtalet icke angivits vilken järnvägsfrakt, som skall ligga till grund för beräkning av avräkningsvärdet för malmen, och ej heller fastställts huruvida, såsom normalt är fallet i de av kollegium träffade gruvvarrendeavtalen, den till 13 procent maximerade arrendeavgiften skall innefatta avgäld till markägaren en-

ligt 53 § gruvelagen. Liknande synpunkter har framförts av *bergmästaren i norra distriktet, Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare* tillstyrker förslagens antagande från statens sida.

Riksräkenskapsverket har granskat förslagen ur redovisningsteknisk och budgetär synpunkt och därvid anfört följande.

Riksräkenskapsverket har uppmärksammat, att LKAB enligt det föreslagna nya avtalet om TGO:s delägarskap i bolaget skall få rätt att — utöver lagstadgad avsättning till reservfond — utan särskild begränsning fondera eller reservera utdelningsbar vinst i den mån så befinnes lämpligt. I detta sammanhang vill riksräkenskapsverket särskilt understryka, att såsom en förutsättning för sådan fri vinstdisposition bör gälla, att kravet på en skälig förräntning av de tillgångar statens aktieinnehav i bolaget representera först tillgodosetts. Avgörande för storleken av den utdelning, som staten bör komma i åtnjutande av, är — förutom den räntefot, vid vilken skälig förräntning skall anses föreligga — värdet av statens andel i bolaget. Det kan ur bland annat nu angivna synpunkter ifrågasättas, huruvida icke för framtiden en mera rättvisande redovisning i rikshuvudboken av värdet av statens andel i bolaget bör eftersträvas. Ett tillgodosende härav synes närmast leda till att statens nuvarande andel i bolaget upptages till proportionsvis samma värde som den andel i bolaget staten förvärvar av TGO. Sistnämnda andel förutsattes härvid skola upptagas i rikshuvudboken till ett värde motsvarande vad staten betalat för förvärvet av densamma.

IV. Organisationskommitténs förslag

A. Skrivelse den 26 november 1955

Organisationskommittén har hemställt, att riksdagens medgivande måtte utverkas till att — därest avsättning till dispositionsfonder icke kommer till stånd inom LKAB i den omfattning, som skett under de senaste åren — belopp, motsvarande den staten tillkommande utdelningen å preferensaktierna i LKAB för de två verksamhetsåren 1954/55—1955/56 må av Kungl. Maj:t kunna disponeras för aktieteckning i eller lån till LKAB.

För tiden den 1 oktober 1955—den 30 september 1957 uppskattas investeringskostnaderna för LKAB till ca 151 milj. kr. Enligt verkställda beräkningar synes inom LKAB medel finnas tillgängliga för bestridande av investeringskostnaderna fram till statens inlösen av stamaktierna den 1 oktober 1957. Efter denna tidpunkt torde av kostnaderna för förenämnda nyinvesteringar kvarstå tillhoppa ca 72 milj. kr. I detta investeringsprogram ingår icke en eventuell utbyggnad av en ny utskeppningshamn i Sverige, approximativt beräknad till lägst 100 milj. kr. Ej heller är ett av styrelsen i september 1955 beslutat lån å 15 milj. kr. till Norges statsbanor för bolagets kraftförsörjning i Narvik inräknat. För bestridande av kostnader för nyinvesteringar efter den 1 oktober 1957 har medel icke reserverats inom företaget.

Rörande finansieringen av investeringskostnaderna anför kommittén följande:

För tidigare år har inom LKAB med stöd av vissa bestämmelser i ett den 12 maj 1932 slutet avtal mellan staten och TGO efter överenskommelser

mellan stam- och preferensaktieägarna gjorts vissa avsättningar till dispositionsfonder för bestridande av investeringskostnader m. m. Vinstdispositionerna under åren 1950/51—1953/54 framgår av följande tablå.

Verksamhetsår	Vinst	Avsatt till dispositions- fonder ¹	Utdelning till staten	TGO
	Miljoner kronor			
1950/51	127,6	55,0	43,2	29,4
1951/52	216,1	110,0	63,4	42,7
1952/53	247,2	139,4	63,9	43,4
1953/54	195,1	100,0	55,7	39,4

Vinsten för verksamhetsåret 1954/55 kan beräknas till ca 185 milj. kr. För den närmaste framtiden synes vinsten, såvitt nu kan bedömas, bli av ungefär samma storleksordning. Därest avsättning till dispositionsfond ej kommer till stånd för verksamhetsåret 1954/55 och närmast följande år i samma utsträckning som tidigare år, skulle till staten komma att årligen utdelas ungefär dubbelt belopp mot utdelningen för verksamhetsåret 1953/54 och mot det för innevarande budgetår beräknade beloppet i riksstaten.

Med stöd av det anförda finner kommittén, att för stärkande av bolagets likviditet avsättning till dispositionsfond borde ske med belopp av ungefär samma storleksordning som under de senaste verksamhetsåren. Eftersom sådan avsättning inom bolaget av förut angivna skäl icke synes kunna påräknas för verksamhetsåren 1954/55 och 1955/56 bör enligt kommitténs uppfattning staten av sin utdelning från LKAB verkställa motsvarande avsättning i annan form. Kommittén anser sig i första hand böra förorda, att hela den utdelning, till vilken statens del av LKAB:s vinst kommer att uppgå under ifrågavarande år, avsättes för nämnda ändamål. Under inga förhållanden bör enligt kommitténs mening avsättningarna understiga hälften av den staten tillkommande vinstdelen.

Vad beträffar den budgettekniska sidan av förevarande fråga anför kommittén följande:

Ett sätt att gå tillväga vid reservation av vinstmedel för LKAB:s räkning under innevarande och närmast följande budgetår synes vara att vinstbeloppen avsättes till budgetutjämningsfonden för att därifrån överföras till vederbörlig inkomsttitel å kapitalbudgeten och att samtidigt på kapitalbudgeten anvisas anslag med enahanda belopp att av Kungl. Maj:t disponeras för aktieteckning i eller lån till LKAB. Det synes lämpligt att mot avsättningarna till budgetutjämningsfonden svarande belopp får av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken för att ställas till riksgäldskontorets eller den fondförvaltande myndighetens förfogande i den mån medel utbetalas från nämnda anslag. De reserverade medlen torde komma att tagas i anspråk först vid statens övertagande av stamaktierna i LKAB.

Yttranden

Förhandlingsdelegationen har tillstyrkt framställningen. *Riksräkenskapsverket*, som tillstyrkt framställningen i vad den avser den ökning av statens utdelning från LKAB som inträder vid ett slopande av tidigare avsättningar till dispositionsfonder, anför bl. a. följande.

¹ Därutöver har under vissa år förekommit avsättningar för andra ändamål.

Vid utformningen av den från och med budgetåret 1938/39 tillämpade ändrade uppställningen av riksstaten förutsattes, att budgetutjämningsfondens medel skulle kunna disponeras för förmögenhetsbildning genom överföring till vederbörlig inkomstitel å kapitalbudgeten (jfr proposition nr 225 till 1937 års riksdag). I riksstaten för 1955/56 har ett belopp motsvarande vad som beräknats inflyta till statsverket genom införandet av den allmänna investeringsavgiften och höjningen av bolagsskatten reserverats för sådan förmögenhetsbildning. Åtgärden har motiverats med att beloppet avser tillfälliga av stabiliseringspolitiska åtgärder betingade inkomster som tills vidare böra steriliseras. Gällande statsreglering innefattar därför inget beslut om beloppets överföring till kapitalbudgeten utan endast beslut om att beloppet skall avsättas till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas i avbidan på en dylik överföring, men i stället har samtidigt medgivits, att motsvarande belopp får av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken. Det har förutsatts, att å det särskilda kontot uppsamlade medel skola, med beaktande av statsfinansiella och kreditmarknadsmässiga synpunkter, användas till att nedbringa statsskulden och att det skall ankomma på riksdagen att, efter förslag av Kungl. Maj:t, meddela beslut om tidpunkten för medlens disposition. I samband härmed får även överföringen till kapitalbudgeten regleras.

Den ytterligare utdelning från LKAB, som tillkommer staten för verksamhetsåren 1954/55 och 1955/56, därest någon avsättning till dispositionsfond icke kommer till stånd för dessa år, är enligt riksräkenskapsverkets mening att betrakta såsom en tillgång för statsregleringen och bör därför lika litet som den del av utdelningen för samma verksamhetsår, som motsvarar vad som enligt tidigare tillämpad vinstdisposition inlevererats till statsverket, kunna vid sidan av riksstaten tagas i anspråk för tillgodoseende av bolagets behov av likvida medel. Även om ett mot utdelningen från bolaget eller del därav svarande belopp anses böra disponeras för angivna ändamål, bör utdelningen i sin helhet alltså redovisas såsom inkomst på driftbudgeten samt de för bolaget erforderliga medlen tillföras bolaget från anslag å riksstaten. Tillskottet till bolaget bör självfallet redovisas såsom en statlig tillgång. Anslagsanvisningen bör därför ske på kapitalbudgeten, närmare bestämt under fonden för statens aktier, om tillskottet sker i form av aktieteckning i bolaget, och under fonden för låneunderstöd, om tillskottet lämnas såsom ett lån till bolaget.

Skäl kunna anföras för att härvid den ökning av statens utdelning från bolaget, som inträder vid ett slopande av tidigare dispositionsfondsavsättningar, icke bör få påverka budgetbalansen. Detta kan ernås genom att av driftbudgetens inkomster ett mot utdelningsökningen svarande belopp genom överföring till vederbörlig titel å investeringsstaten för den kapitalfond, under vilken anslag anvisas för tillskott till bolaget, disponeras för sådan förmögenhetsbildning, som berörts i det föregående. I avbidan på denna överföring till kapitalbudgeten, vilken även om anslag för tillskott till bolaget anvisas för de två budgetår, under vilka utdelningsökningarna inflyta, kommer att ske först när tillskottet utbetalas till bolaget, böra de medel, som skola tagas i anspråk för överföringen, reserveras på och icke utanför budgetutjämningsfonden. Det synes vidare lämpligt att ett mot de reserverade medlen svarande belopp får av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken för att utbetalas till den fondförvaltande myndigheten i den mån medel utanordnas från nämnda anslag. Härigenom vinnes, att icke heller riksgäldskontorets upplåningsbehov kommer att påverkas vare sig av inleveransen till statsverket av utdelningsökningen eller av utbetalningen av tillskottet till bolaget.

Vad riksräkenskapsverket nu förordat överensstämmer helt med vad kommittén föreslagit. Också i fråga om formen för reserveringen av de driftbudgetmedel, som skola överföras till kapitalbudgeten, ansluter sig riksräkenskapsverket till kommitténs förslag. Riksräkenskapsverket får alltså förorda, att reserveringen sker genom att ett mot den beräknade utdelningsökningen svarande belopp avsättes till budgetutjämningsfonden för att där särredovisas i avbidan på överföring till kapitalbudgeten. För att det fullt klart skall framgå vad det rör sig om kan avsättningen i riksstaten betecknas förslagsvis såsom avsättning till budgetutjämningsfonden av medel, som skola överföras till kapitalbudgeten för investering i bolaget. Eljest kan avsättningen också, om reservering fortfarande skall ske av de medel, som tillföras statsverket genom höjningen av bolagsskatten och genom den allmänna investeringsavgiften, sammanföras med avsättningen av dessa medel icke blott i riksstaten för det löpande budgetåret utan även i riksstaten för budgetåret 1956/57.

B. Betänkande

Organisationskommittén har utgått ifrån att LKAB även efter statens inlösen av stamaktierna den 1 oktober 1957 skall drivas i aktiebolagsform och efter affärsmässiga principer. Beträffande bolagets förvaltning bör huvudvikten läggas vid att denna blir så organiserad att en effektiv skötsel av företaget garanteras. En förutsättning härför är, att företagsledningen får en relativt stor handlingsfrihet inom den ram som anges av företagens ändamål.

Antalet styrelseledamöter i LKAB föreslås till minst sex och högst åtta med högst tre suppleanter. Styrelsens säte bör liksom hittills vara Stockholm. Överenskommelsen mellan staten och TGO om fortsatt samarbete i fråga om försäljning och skeppning av malm nödvändiggör ett nära samarbete mellan LKAB:s huvudkontor och den för LKAB och TGO gemensamma försäljningsorganisationen resp. TGO:s skeppningsorganisation. LKAB:s huvudkontor bör därför icke flyttas från Stockholm.

Kommittén har icke ansett sig kunna förorda, att enskilt kapital från annat håll än TGO beredes tillfälle att ingå i LKAB. Engagerandet av sådant kapital skulle vara förenat med svårösta praktiska problem, bland annat i fråga om värdering av statens aktier, och skulle endast kunna medföra ett relativt begränsat tillskott av kapital. Av liknande skäl har kommittén ej heller ansett sig böra förorda insats i företaget av kommunalt kapital. I fråga om sådant kapital har det dessutom visat sig svårt att finna en lämplig form för lösgörandet av kapitalet, om detta skulle behöva användas för rent kommunala ändamål. Intresset för ett mindre kapitaltillskott från kommunerna har representanter för dessa bland annat motiverat med önskemål om plats i styrelsen för LKAB. Kommittén har funnit det både skäligt från Norrbottens-synpunkter och fördelaktigt för LKAB från företags-ekonomiska synpunkter om i styrelsen för detsamma beredes plats för någon med förhållandena i Norrbottens län särskilt väl förtrogen person. Föreskrift av denna innebörd föreslås därför införas i bolagsordningen.

Enligt överenskommelse mellan staten och TGO skall ingen fondering äga rum vid 1956 och 1957 års ordinarie bolagsstämmor och den å 1955 års bolagsstämma gjorda avsättningen å 50 milj. kronor utbetalas den 30 september 1957. För att under verksamhetsåren 1954/55—1956/57 finansiera redan beslutade nyinvesteringar samt alla fram till statens inlösen av stamaktierna förutsedda kostnader för normal förnyelse av befintliga anläggningar tages därför tidigare fonderade vinstmedel i anspråk, vilket medför en betydande avtappning av företagets likvida medel. Med hänsyn till de uteblivna fonderingarna under nyssnämnda verksamhetsår bör därför enligt kommitténs uppfattning staten, för stärkande av LKAB:s likviditet, i annan form avsätta hela eller i vart fall minst halva sin utdelning från bolaget för dessa verksamhetsår. Även vissa andra åtgärder (avskrivningar m. m.) föreslås för att konsolidera företaget. Tidsperioden för LKAB:s räkenskapsår föreslås oförändrad.

Slutligen understryker organisationskommittén angelägenheten av att en »interimsstyrelse» för LKAB snarast tillsättes och att den kommande innehavaren av befattningen såsom verkställande direktör i bolaget så snart som möjligt designeras. Kommittén framhåller i detta sammanhang vikten av att den blivande verkställande direktören beredes tillfälle att följa verksamheten i företaget fram till den 1 oktober 1957 och att förbereda organisationen.

Reservation har avgivits av en ledamot, landstingsdirektören Viklund, beträffande frågan om kommunernas medinflytande i LKAB och placeringen av bolagets huvudkontor, i vilken reservation även framförts vissa synpunkter på skatte- och avskrivningsfrågor m. m. för LKAB.

V. Departementschefen

I det framlagda förslaget till överenskommelse mellan staten och TGO har förhandlingsdelegationen sökt finna en anordning, varigenom de olägenheter, vilka vidlåder nu gällande malmavtal, undanröjes och de av staten framförda önskemålen blir tillgodosedda under skäligt hänsynstagande till båda parternas berättigade intressen.

Syftet med det nya h u v u d a v t a l e t mellan staten och TGO har främst varit att träffa anstalter, vilka är ägnade att tillgodose statens önskemål att såsom den största intressenten i LKAB erhålla det avgörande inflytandet på LKAB:s bolagsstämma och i dess styrelse, samt att beakta det förhållandet att malmfyndigheterna utanför LKAB:s utmål i sin helhet befinner sig i statlig ägo. TGO har icke ansett sig kunna acceptera en överenskommelse efter dessa linjer och samtidigt kvarstå i LKAB med hela sitt nuvarande intresse i företaget. För att vinna åsyftade resultat och för att trygga ett fortsatt samarbete mellan de två största svenska malmexportföretagen har därför en uppgörelse eftersträvat enligt vilken TGO skall kvarstå i LKAB med allenast en mindre kapitalinsats.

TGO skall sålunda i stället för att som tidigare ha varit hälften-delägare med den faktiska beslutanderätten i LKAB i framtiden bli innehavare av allenast en minoritetspost. TGO:s kapitalinsats skall uppgå till 100 milj. kronor, eller i runt tal blott en niondel av TGO:s nuvarande engagemang i LKAB. Denna insats skall berättiga TGO till en andel i LKAB:s aktiekapital och utdelningsbara vinst, som i stort sett skall förhålla sig till den vinstandel TGO enligt hittillsvarande regler åtnjuter på hela sitt nuvarande intresse i LKAB på samma sätt som 100 milj. kronor förhåller sig till det sammanlagda beloppet av lösesumman för de TGO före den 1 oktober 1957 tillhöriga stamaktierna och de TGO enligt 1932 års avtal tillkommande ersättningarna, i huvudsak avseende TGO:s andel i LKAB:s fonderade medel. Denna TGO:s andel i LKAB:s aktiekapital och vinst — som definitivt kan beräknas först då nyssnämnda lösesumma och ersättningar fastställts — torde komma att uppgå till något mer än 4 procent. För beräkandet av TGO:s vinstandel skall som utgångspunkt tas den vinst som må uppkomma, därest nu gällande grunder för fastställandet av malmfrakter till statens järnvägar alltjämt kommer att tillämpas oförändrade. Därest dessa grunder ändras, skall den ökning eller minskning av vinsten, som i anledning därav må uppkomma för LKAB, icke påverka TGO:s vinstandel. Likaledes skall en ökning av den årliga kvantitet malm, som enligt nu gällande avtal må försäljas till Norrbottens järnverk aktiebolag under gängse marknadspris, högst 500 000 ton, icke ha till följd att TGO:s vinstandel minskas.

Såsom förhandlingsdelegationen framhållit är TGO:s framtida vinstandel sedd i förhållande till det kapital TGO binder i LKAB uppenbarligen förmånligare än vad staten rimligen skulle ha kunnat erbjuda andra eventuella intressenter, vilkas medverkan i LKAB:s drift och förvaltning icke på samma sätt anknytit till den tidigare utvecklingen av LKAB. Med hänsyn till detta tidigare samarbete mellan staten och TGO samt de påtagliga praktiska fördelarna av ett fortsatt samarbete mellan landets två största malmexportföretag finner jag emellertid liksom remissinstanserna förhandlingsdelegationens förslag i denna del vara fullt godtagbart.

På grund av att malmerna genom sin sido- och fältstupning mot djupet kommer utanför LKAB:s utmål blir staten automatiskt ensamägare till de av LKAB bearbetade fyndigheterna långt innan fyndigheternas totala malm-tillgångar börjar sina. Med hänsyn härtill har staten enligt det utarbetade huvudavtalet åtagit sig att, när brytning av malm utanför LKAB:s och Frejas utmål blir aktuell, ge LKAB rätt att mot en arrendeavgift å högst 13 procent av den brutna malmens värde vid gruvan bryta och bortfrakta statens malm. För att kunna nå en överenskommelse har det varit nödvändigt att bestämma denna arrendeavgift redan nu. Genom denna anordning kommer, samtidigt som staten erhåller arrendeinkomster, LKAB:s vinst och således också TGO:s vinstandel att minskas, när LKAB:s utmålsgränser nås. Dessutom kan staten genom arrendeavgiftens anknytning till malmpriset även såsom arrendeupplåtare av dessa fyndigheter tillgodogöra sig en eventuell framtida värdestegring för malmen. Med hänsyn härtill har jag

i princip icke något att erinra mot förhandlingsdelegationens förslag i denna del.

Vad beträffar de av kommerskollegium framförda anmärkningarna mot den närmare utformningen av § 4 i huvudavtalet må framhållas, att denna bestämmelse allenast torde innebära en förpliktelse för staten att till LKAB utarrendera vissa utmål. Genom densamma har staten däremot icke åtagit sig några förpliktelser gentemot LKAB eller TGO beträffande utmålen skick och den ekonomiska möjligheten att bryta desamma. Eventuella kostnader för undanröjande av inmutningshinder enligt gruvlagen och dylikt skall därför åvila LKAB. Frågan om brytningen skall fortsättas inom ett nytt utmål eller ej får avgöras av LKAB efter vanliga ekonomiska överväganden. Likaledes torde det vara uppenbart att statens förpliktelser icke gäller de utmål, som redan nu utarrenderats till annan eller som uppenbarligen icke har någon som helst anknytning till LKAB:s nuvarande gruvfält.

Beträffande bestämmandet av den brutna malmens värde »på gruvbacken» finner jag liksom kollegium det ligga i sakens natur att — om LKAB själv förädlar malmen genom anrikning, sintring eller metallurgisk behandling — den sålda varans pris i sådana fall skall nedräknas till ett skäligt malmvärde »på gruvbacken». I motsats till kollegium anser jag att om LKAB levererar malm till köpare till nedsatt pris någon uppräknings av värdet »på gruvbacken» icke är erforderlig. Det torde vara uppenbart, att de transportkostnader, som skall avdragas från exportpriset resp. det fakturerade nettoförsäljningspriset till förbrukare inom landet, skall vara den faktiska kostnaden vid tiden i fråga. Vad slutligen beträffar frågan om arrendeavgiften skall innefatta avgäld till markägare jämlikt 53 § gruvlagen lämnar förslaget eller delegationens betänkande icke någon uttrycklig ledning härutinnan. Med hänsyn till att så normalt är fallet i de av kollegium träffade gruvvarrendeavtalen och dessa avtal uppenbarligen legat till grund för § 4 har jag utgått ifrån att i de detaljerade arrendeavtal, som i framtiden får göras upp mellan staten och LKAB, av kollegium omfattad praxis i detta hänseende skall komma att gälla.

För undvikande av varje tveksamhet i framtiden rörande innebörden av § 4 har jag delgivit TGO dessa mina synpunkter och därvid fått bekräftat, att de helt överensstämmer med TGO:s uppfattning. På grund härav har jag icke ansett mig böra föreslå någon ändring av § 4.

Den möjlighet, som enligt nu gällande avtal beretts staten att, därest så finnes önskvärt, förvärva full äganderätt till malmtillgångarna i dess helhet genom att inlösa TGO:s aktier, står allttjämt öppen. Trots TGO:s begränsade nya engagemang i LKAB torde med hänsyn till de fördelar av samarbetet i övrigt, som ernås genom avtalsförslagen, icke något vara att erinra mot att TGO till skydd för sitt minoritetsintresse också har erhållit rätt att kräva inlösen av sina aktier. Sådan inlösen kan äga rum första gången vid utgången av det räkenskapsår, som slutar under år 1977, efter fyra år tidigare gjord tillsägelse. Sedermera äger båda kontrahenterna varje år kräva inlösen, likaledes efter fyra års varsel. Lösesumman skall i princip uträknas efter samma grunder som i nu gällande avtal, dock med vissa ändringar, som

i huvudsak föranledes av substansminskningen i gruvorna och äganderättsförhållandena till desamma. Mot den närmare utformningen av dessa regler torde icke finnas något att erinra.

Motparten till den som påyrkar inlösen äger emellertid, till skillnad från vad som nu gäller, påfordra att lösesumman skall fastställas genom affärsmässig värdering. Därest en dylik värdering påyrkas torde åtminstone under den närmaste tiden inlösensumman bli avsevärt högre än om huvudprincipen för dess fastställande skulle komma till användning. Följden blir att under denna tid en inlösen av TGO:s aktier, påkallad av staten, kan komma att te sig mindre förmånlig. I en framtid, då tidpunkten för brytningens nedläggande kan bedömas relativt näraliggande, torde emellertid omvänt en affärsmässig värdering te sig förmånligare ur statens synpunkt. Med hänsyn till att TGO:s framtida engagemang i LKAB blir jämförelsevis litet och statens intresse av att inlösa TGO:s aktier därigenom förlorat i betydelse har jag icke ansett mig böra motsätta mig TGO:s krav i denna del.

En av förutsättningarna för det nya avtalet har varit, att staten genom sina representanter i styrelsen skall omhänderha skötseln av bolagets affärer och till följd därav äga det avgörande inflytandet å ledningen av bolaget. Avtalet innebär att staten såsom innehavare av aktiemajoriteten äger tillsätta styrelsen i LKAB. Med hänsyn till det intresse, som TGO allttjämt kommer att ha i LKAB samt till det framtida samarbetet i fråga om försäljning och utsklippning av LKAB:s och Frejas malmer torde det emellertid få anses rimligt, att såsom föreslagits en av ledamöterna i såväl LKAB:s som Frejas styrelser liksom suppleanten för denne ledamot skall utses på förslag av TGO.

I fråga om avskrivningar och fonderingar föreslås att hittills gällande begränsningar skall försvinna. Staten har att fritt bestämma i vilken utsträckning utdelning av vinst skall ske. TGO skall, utom vid affärsmässig värdering, vid inlösen liksom hittills berättigas att enligt närmare angivna regler utfå ersättning för TGO tillkommande andel i vinst, som dessförinnan icke utdelats eller förbrukats för täckande av förlust, som uppkommit inom LKAB. Genom dessa regler har samtliga hinder för en enligt normal företagspraxis önskvärd avskrivningspolitik och företagskonsolidering på denna väg slopats. Till frågan om avskrivningspolitikens och företagskonsolideringens närmare utformning återkommer jag senare.

Bestämmelserna i övrigt i huvudavtalet mellan staten och TGO föranleder icke heller någon erinran från min sida.

I syfte att samordna TGO:s och LKAB:s försäljningspolitik föreslås i ett andra avtal att LKAB och TGO skall bilda ett gemensamt försäljningsbolag, uti vilket LKAB och TGO båda skall ingå som likaberättigade hälften-delägare. Detta bolags uppgift skall vara att i möjligaste mån koordinera de två malmbolagens försäljningspolitik, att biträda delägarna med vissa serviceuppgifter i samband med malmförsäljningen, t. ex. att ombesörja avvecklingen av försäljningsavtal, samt att därutöver i den utsträckning delägarna så begär ombesörja försäljning av malm.

Genom detta avtal har LKAB fått en självständig ställning gentemot TGO i fråga om försäljningen av dess malm samtidigt som det blir möjligt för LKAB och TGO att driva en gemensam försäljningspolitik samt, därest båda parter skulle finna det förenligt med sitt ekonomiska intresse, att ordna med en gemensam försäljning med de fördelar detta i vissa hänseenden må innebära. På så sätt har det blivit möjligt att bevara det väsentliga av de fördelar, som den nuvarande formen för samarbete medför.

Den närmare utformningen av avtalet om försäljningssamarbete föranleder från min sida icke någon erinran. Mot förslaget att försäljningsbolagets första personaluppsättning väsentligen skall tagas från LKAB:s och TGO:s nuvarande gemensamma försäljningsavdelning har jag, med hänsyn till önskemålet av att få en så kunnig och väl insatt stab av försäljningsexperter som möjligt i det nya bolaget, icke något att erinra. Genom att samtidigt posten som ordförande i styrelsen för försäljningsbolaget skall tillsättas med en av LKAB:s företrädare i styrelsen torde staten få en tillräcklig garanti för att LKAB:s intressen i bolaget kommer att tillvaratagas till fullo och i samma mån som TGO:s.

Vad beträffar det föreslagna avtalet om samarbete i fråga om malmskeppningar torde det i framtiden liksom hittills komma att för LKAB:s försäljningspolitik bli av grundläggande betydelse att vidmakthålla och i möjligaste mån öka den andel av LKAB:s malmer, vilken försäljes cif. Tillgången på tonnage för befordran av dessa andelar är därför av största betydelse för LKAB. Därest den ordning, som hittills gällt för utskeppningen av malm, icke skulle kunna tillämpas jämväl efter den 1 oktober 1957, skulle LKAB därför bli nödtvunget att — utöver det genom inlösen erhållna tonnaget högst 200 000 ton d. w. — till sistnämnda dag genom köp, nybeställning eller tidsbefraktning anskaffa ett ytterligare tonnage av storleksordningen 200 000 ton. Med hänsyn till nuvarande förhållanden på sjöfartens område skulle såsom delegationen med rätta framhållit ett ombesörjande av sjötransporterna i LKAB:s egen regi i dagens läge komma att medföra avsevärda svårigheter. Då den ordning, som hittills gällt, visat sig ändamålsenlig, torde därför i och för sig någon erinran icke finnas mot förhandlingsdelegationens förslag att låta LKAB träffa ett befraktningsavtal med TGO, genom vilket utskeppningen av LKAB:s malm utan övergångssvårigheter tryggas.

Det framlagda avtalsförslaget innebär, att LKAB får säkerhet för att utskeppningen kan ske till marknadspris samt att LKAB för all försald malm erhåller fullt fob-pris. Innebörden av det föreslagna avtalet är visserligen också att LKAB avstår från sin lösenrätt till del av TGO:s tonnage samt att LKAB under avtalstiden avstår från möjligheten att i egen regi transportera cif-försald malm med de vinstmöjligheter detta i vart fall med nuvarande fraktmarknad kunnat innebära. Med hänsyn till de förut angivna svårigheter, som anskaffning och drift av ett tillräckligt stort fartygsbestånd i dagens läge skulle bereda staten, anser jag likväl övervägande skäl tala för den vid förhandlingarna framkomna lösningen. Skulle detta samarbete i framtiden icke visa sig fungera på ett betryggande sätt eller skulle LKAB

av andra skäl önska anskaffa eget tonnage får LKAB genom avtalet god tid att bygga upp ett rederi. Möjligheterna då att genom köp och nybeställningar skaffa ett tonnage av önskat slag och till rimligt pris torde, såsom delegationen också framhållit, få anses väl så goda som vid en inlösen nu av viss del av TGO:s tonnage, särskilt som vid en sådan inlösen valfrihet ej råder i fråga om arten och åldern av det tonnage, som skall inlösas.

Vad slutligen beträffar de frågor som föreslagits skola regleras i särskild skriftväxling mellan staten och TGO, föranleder desamma icke någon erinran från min sida.

Genom de föreslagna avtalen torde förutsättningar ha skapats för ett fruktbarande samarbete i fråga om förvaltningen av de norrländska malmfälten. Därjämte har kontinuiteten i LKAB:s verksamhet tryggats på olika sätt och risken för olika friktioner under övergångstiden har reducerats. De önskemål, som från statens sida ansetts vara ovillkorliga för att staten i sin egenskap av den störste intressenten i LKAB och den för utvecklingen i malmsamhällena i sista hand ansvarige skulle kunna godtaga ett fortsatt samarbete, har också samtliga blivit tillgodosedda i de föreslagna avtalen.

Jag finner mig av anförda skäl böra förorda att framlagda förslag till avtal godtages.

Grunderna för avtalen bör underställas riksdagen. Med hänsyn till olika förhållanden kan den situationen möjligen inträffa, att under avtalstiden vissa ändringar i de avtalade bestämmelserna kan bli nödvändiga. Jag förutsätter, att den omständigheten att avtalsgrunderna prövats av riksdagen ej skall utgöra hinder för Kungl. Maj:t att med TGO överenskomma om de mindre jämkningar i avtalen, som sålunda i framtiden må kunna finnas påkallade.

Jag övergår här efter till att i korthet beröra vissa specialfrågor rörande den framtida organisationen av LKAB, vilka tagits upp av bland annat den särskilt tillsatta organisationskommittén för bolaget.

Vad angår till en början den av organisationskommittén väckta frågan om en »interimsstyrelse» för LKAB tillåter jag mig att erinra om bestämmelsen i § 25 mom. 5 i 1927 års avtal, vilken jämväl intagits i § 8 mom. 4 sista stycket i LKAB:s gällande bolagsordning. Enligt denna bestämmelse skall fr. o. m. dagen efter den då tillsägelse om inlösen skett, — d. v. s. den 22 september 1955 — i fråga om försäljning för export, anställande av och anställningsvillkor för personal, upprättande av agenturkontrakt och vidtagande av liknande anordningar för försäljning samt uppgörande av befaktningensavtal, allt i den mån sådana beslut avser tiden efter inlösningsdagen såsom styrelsens beslut gälla den mening, som omfattas av flertalet av de av staten valda ledamöterna. I händelse av lika röstetal skiljer lotten.

Denna bestämmelse har allenast i åtanke avgöranden, som helt hänför sig till tiden efter den 1 oktober 1957. Det är emellertid uppenbart att, därest övergångssvårigheter såvitt möjligt skall kunna undvikas, det blir nödvändigt att redan nu fatta avgöranden som visserligen i realiteten avser LKAB:s verksamhet efter den 1 oktober 1957 men redan dessförinnan kommer att nödvändiggöra olika dispositioner och medföra utgifter och kostnader. Såle-

des är det nödvändigt att före sistnämnda dag anställa vissa tjänstemän för att omedelbart följa verksamheten i företaget och förbereda sig så att de då är skickade att övertaga dess ledning. I enlighet därmed har också den kommande innehavaren av befattningen som verkställande direktör i bolaget designerats vid styrelsesammanträde inom LKAB den 28 mars 1956. Genom tillmötesgående från LKAB:s nuvarande ledning har han beretts tillfälle att i detalj följa bolagets verksamhet. Likaledes måste kontorslokaler för LKAB anskaffas. Då dessa lokaler skall vara färdiga att tagas i bruk senast den 1 oktober 1957, blir det nödvändigt att redan dessförinnan inköpa eller förhyra och utrusta desamma.

TGO skall självfallet icke deltaga i kostnaderna för dessa utgifter. Det har därför överenskommit med TGO:s representanter i LKAB:s styrelse att angivna och liknande utgifter skall förskottas av LKAB för att sedermera avräknas från staten tillkommande vinstutdelning. Då det med hänsyn härtill icke torde böra tillkomma LKAB:s hela styrelse att avgöra nu ifrågasvarande spörsmål, föreslår jag att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens myndigande att uppdraga åt de av staten valda ledamöterna i styrelsen att handlägga och avgöra dessa frågor.

Då LKAB i framtiden skall drivas efter affärsmässiga principer bör den nya företagsledningen i fråga om bolagets förvaltning och inre organisation få en så stor handlingsfrihet som möjligt inom ramen för företagets ändamål. Det bör därför enligt min mening i första hand ankomma på statens ledamöter i den nuvarande styrelsen och den blivande verkställande direktören att pröva de spörsmål, som rests i organisationskommitténs betänkande, vilket i detta syfte kommer att överlämnas till nämnda ledamöter. Jag avser därför icke att här närmare ingå på desamma utan inskränker mig till att allenast framföra vissa synpunkter rörande ett par av dem som är av mera allmänpolitisk karaktär.

Enligt den föreslagna överenskommelsen med TGO skall det nya försäljningsbolaget ha sitt säte i Stockholm. Detta har ansetts motiverat, förutom med hänsyn till det förhållandet att TGO ingår som hälften-delägare i bolaget, av samma skäl som hittills bestämt förläggningen av koncernens försäljningsorganisation till Stockholm. Härigenom underlättas såväl förbindelsen med köparna som de handelspolitiska kontakterna med den centrala förvaltningen. Även det sistnämnda är av stort värde i fråga om en exportvara av den strategiska betydelse, som malmen utgör. Det fortsatta försäljningsarbetet och samarbetet i fråga om malmskeppningar kommer att nödvändiggöra en intim och troligen daglig kontakt mellan LKAB:s huvudkontor, å ena, samt det nya försäljningsbolaget och TGO:s skeppningsorganisation, å andra sidan. Det kan icke vara riktigt att försvåra ett dylikt samarbete genom att förlägga LKAB:s huvudkontor å annan ort än Stockholm, där skeppningsorganisationen också är belägen. Med hänsyn till vad sålunda anförts kan de lokaliseringpolitiska skäl, vilka i och för sig skulle kunna anföras för utflyttning av personal från Stockholm, icke anses såsom bärande i detta sammanhang. Jag ansluter mig därför helt till organisationskommitténs slutsatser i denna del.

Beträffande frågan huruvida kommunalt kapital bör beredas tillfälle att ingå i LKAB framgår av organisationskommitténs betänkande att vissa kommuner i Norrbottens län är intresserade för ett förvärv av aktier i LKAB. De kräver emellertid att möjlighet öppnas för dem att lösgöra kapitalet om det skulle behöva användas för rent kommunala ändamål, exempelvis i en lågkonjunktur, då skatteintäkterna kan väntas nedgå. Bortsett från att detta icke är förenligt med aktiekaraktären utan skulle förvandla insatsen till ett slags obligationer är det såsom organisationskommittén framhållit ytterligt svårt att finna en lämplig form för kapitalets lösgörande. En sådan kapitalinsats kan dessutom svårligen förenas med gällande kommunallagstiftning. Vidare torde det förhålla sig så att intresset för ett kapitaltillskott från kommunerna bl. a. motiverats med önskemål om plats i styrelsen för LKAB. Även om jag således på anförda skäl icke anser mig kunna förorda insats i företaget av kommunalt kapital, finner jag emellertid — med hänsyn till den stora betydelse, ekonomiskt och i andra avseenden, som de med malmfälten i Norrbottens län sammanhängande frågorna har för kommunerna och länet — det skäligt att en representant för länet får säte och stämma i LKAB:s styrelse. Jag förordar därför att i företagets nya bolagsordning intages bestämmelse av innehåll, att en styrelseledamot och en suppleant skall vara bosatta i Norrbottens län och väl förtrogna med förhållandena därstädes.

I detta sammanhang ifrågasättes om icke det av organisationskommittén föreslagna antalet ledamöter och suppleanter är alltför begränsat med hänsyn till önskemålet att uppnå en allsidig behandling av de frågor, som förekommer i styrelsen. Denna fråga torde ytterligare få prövas av de av staten valda ledamöterna i styrelsen vid uppgörandet av förslag till ny bolagsordning.

Vad beträffar frågan om malmfrakten på malmbanan, som också berörts i organisationskommitténs betänkande, upphör nu gällande fraktavtal mellan LKAB och järnvägsstyrelsen först den 30 september 1957. Det finns därför icke nu anledning att ingå på denna fråga, utan det ankommer på LKAB:s nya ledning att upptaga förhandlingar med järnvägsstyrelsen i syfte att träffa nytt avtal härutinnan för tiden därefter.

Beträffande frågan om en omläggning av LKAB:s räkenskapsår — för närvarande fr. o. m. 1 oktober t. o. m. 30 september — visar organisationskommitténs utredning att en sådan omläggning till att omfatta tiden fr. o. m. 1 april t. o. m. 31 mars ur likviditetssynpunkt skulle vara mycket förmånlig för bolaget. Å andra sidan skulle en dylik omläggning medföra ett skattebortfall för landsting och kommuner å omkring 25 milj. kronor. Med hänsyn härtill kan jag för närvarande icke förorda en sådan omläggning utan anser att tidsperioden för LKAB:s räkenskapsår tills vidare bör förbli oförändrad.

Enligt förslaget till överenskommelse mellan staten och TGO kommer de bundna avskrivningsformer för LKAB, som föreskrives i nuvarande avtal, att upphöra att gälla. I framtiden skall avskrivningar kunna ske enligt affärsrättsliga grunder. Beräkningar, som verkställes av organisationskom-

mittén, utvisar att det omedelbart föreligger möjligheter till betydande engångsavskrivningar på vissa tillgångar, vartill kommer möjlighet till höjda kontinuerliga avskrivningsbelopp.

Med hänsyn till LKAB:s rent skattemässiga betydelse för Norrbottens län skulle otvivelaktigt en sådan engångsavskrivning kunna få kännbara verkningar för malmkommunerna och landstinget i länet. I detta sammanhang vill jag emellertid påpeka att en sådan engångsavskrivning icke innebär en definitiv reduktion av vinsten utan endast ett uppskov med vinstens framtagande. Eventuella farhågor i detta sammanhang torde emellertid få anses vara ogrundade. Med hänsyn till den sammansättning som styrelsen i ett statligt bolag som LKAB kommer att få, förutsätter jag att vid behandlingen av avskrivningsfrågan behörig hänsyn kommer att tagas till kommunernas intressen i skattehänseende.

I fråga om avskrivningspolitiken i fortsättningen torde — såsom också framhållits i den vid organisationskommitténs betänkande fogade reservationen av representanten i kommittén för Norrbottens län — någon saklig erinran icke kunna resas mot avskrivningar som står i överensstämmelse med gängse praxis inom företagslivet.

Vad beträffar frågan om LKAB:s likviditetsställning efter omorganiseringen vill jag erinra om att enligt förslaget till överenskommelse mellan staten och TGO ingen fondering skall äga rum vid 1956 och 1957 års ordinarie bolagsstämmor. Detta innebär att några avsättningar till dispositionsfonder eller medelsreservationer av annat slag icke kommer till stånd inom LKAB för verksamhetsåren 1955/56 och 1956/57. Vidare skall enligt samma överenskommelse den vid 1955 års ordinarie bolagsstämma gjorda avsättningen å 50 milj. kronor till dispositionsfond, varav omkring 30 milj. kronor faller på staten, utdelas med utbetalning den 30 september 1957. Med hänsyn till den nu pågående omfattande investeringsverksamheten inom LKAB kommer den föreslagna överenskommelsen mellan staten och TGO att påverka bolagets likviditetsställning.

Det är uppenbarligen av vikt att ett företag av LKAB:s storlek förfogar över betydande reserver av likvida medel. Då avsättningar till dispositionsfond av i det föregående berörda skäl icke kan påräknas för verksamhetsåren 1955/56 och 1956/57 samt för verksamhetsåret 1954/55 gjord avsättning skall utdelas, är det följaktligen önskvärt att en reservering av medel i andra former kommer till stånd. Med hänsyn härtill anser jag mig böra biträda organisationskommitténs, av förhandlingsdelegationen tillstyrkta förslag att för budgetåren 1955/56 och 1956/57 till budgetutjämningsfonden avsätta belopp motsvarande den utdelning staten erhållit eller, vad gäller budgetåret 1956/57, beräknas erhålla från LKAB. I anslutning till vad kommittén och riksräkenskapsverket föreslagit bör ifrågavarande medel särredovisas på budgetutjämningsfonden och motsvarande belopp av statskontoret överföras till ett särskilt konto i riksbanken. Återföringen av medlen till LKAB, vilken med hänsyn till det enskilda intresset i bolaget torde böra få formen av ett lån, bör i vanlig ordning ske genom anvisande av ett anslag på kapitalbudgeten. Då en dylik återföring icke kan bli aktuell förrän

efter omorganisationen den 1 oktober 1957, d. v. s. under budgetåret 1957/58, synes emellertid något investeringsanslag för ändamålet icke böra upptagas för nästa budgetår. Vad beträffar storleken av avsättningarna blir dessa, som redan nämnts, beroende av utdelningsbeloppen. För innevarande budgetår uppgår — efter avsättning till dispositionsfond — staten tillkommande utdelning från LKAB till 81,4 milj. kronor. Avsättningen till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1955/56 bör upptagas till motsvarande belopp.

För nästa budgetår, då såsom tidigare nämnts hela vinsten kommer att utbetalas, synes tills vidare böra räknas med en utdelning som med 30 milj. kronor överstiger utdelningen för innevarande budgetår, d. v. s. (81,4 + 30,0 =) 111,4 milj. kronor. Jag föreslår att avsättningen till budgetutjämningsfonden för nästa budgetår tills vidare beräknas med sistnämnda belopp. Med det definitiva fastställandet av ifrågavarande belopp torde böra anstå tills bokslutet för LKAB:s verksamhet under löpande räkenskapsår föreligger. Jag torde få återkomma till denna fråga vid anmälan av nästa års statsverksproposition.

Hemställan om riksdagens medgivande till nu berörda avsättningar till budgetutjämningsfonden torde lämpligen böra göras i propositionen angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1956/57, vilken jag senare denna dag kommer att anmäla för Kungl. Maj:t.

I detta sammanhang vill jag slutligen meddela, att jag senare i dag också har för avsikt att föreslå tillkallandet av särskilda sakkunniga med uppdrag att bevaka statens intressen vid det förfarande, som föranledes av statens inlösen av TGO:s stamaktier i LKAB.

VI. Departementschefens hemställan

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar med TGO träffa överenskommelse i enlighet med bifogade förslag till avtal,

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att uppdraga åt de av staten valda ledamöterna i LKAB:s nuvarande styrelse att träffa avtal om anställning, om inköp eller förhyrning av lokaler samt om övriga förhållanden, som må föranledas av statens övertagande av bolagets ledning.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sven Brodén

Avtal mellan Svenska staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund

Mellan, såvitt nu är i fråga, svenska staten, å ena, samt Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag (nedan kallat LKAB) och Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund (nedan kallat TGO), å andra sidan, har tidigare träffats följande helt eller delvis alltjämt gällande avtal, nämligen den 29 juni 1927, den 12 maj 1932, den 29 april 1938, den 12 september 1947 samt den 30 juni 1952.

Den 22 september 1955 har svenska staten gjort tillsägelse om sådan inlösen av de TGO tillhöriga stamaktierna i LKAB, som avses i § 25 mom. 1 i 1927 års avtal.

Med upphävande för tiden fr. o. m. den 1 oktober 1957 av bestämmelserna i ovannämnda avtal och i de tillämpningsöverenskommelser, som på grund av dessa avtal må ha träffats, i vad avtalen och överenskommelserna beröra rättsförhållandet mellan svenska staten och LKAB eller endera av dem, å ena, samt TGO, å andra sidan, har nu mellan svenska staten och TGO för tiden fr. o. m. sistnämnda dag träffats följande avtal.

§ 1.

TGO:s andel i LKAB:s aktiekapital **Mom. 1.** Staten tillförsäkrar fr. o. m. den 1 oktober 1957 TGO aktier i LKAB till ett sammanlagt nominellt belopp i kronor som skall utgöra en andel av LKAB:s aktiekapital, motsvarande 39 procent av det tal som framkommer, om 100 milj. delas med lösesumma och fondandelar.

Med lösesumma avses i detta sammanhang lösesumman för de TGO före den 1 oktober 1957 tillhöriga stamaktierna i LKAB, beräknad enligt § 25 i 1927 års avtal, jämförd med § 6 i 1932 års avtal; med fondandelar avses sammanlagda beloppet av TGO enligt § 6 sista stycket i 1932 års avtal med däri sedermera skedd ändring (jfr brev den 17 december 1949 från TGO till statsrådet och chefen för finansdepartementet) tillkommande ersättningar.

Den sålunda bestämda andelen i aktiekapitalet skall jämnas till närmast högre fulla tusental kronor.

Mom. 2. Vad staten har att erlægga till TGO som lösesumma för dess stamaktier i LKAB skall i gengäld minskas med 100 milj. kronor.

Återstoden av lösesumma och fondandelar skall erläggas i enlighet med bestämmelserna i § 25 mom. 4 punkt 2 i 1927 års avtal, d. v. s. med en femtedel av beloppet den 30 september 1957 samt en femtedel jämte upplupna räntor den 30 september ett vart av de fyra närmast följande åren.

§ 2.

Mom. 1. Aktie i LKAB skall lyda å 1 000 kronor. Samtliga aktier skola äga samma röstvärde. *Aktiernas röstvärde och rätt till andel i bolagets vinst m. m.*

Mom. 2. På de TGO tillhöriga aktierna i LKAB skall belöpa den andel i LKAB:s vinst, som motsvarar 39 procent av det tal som framkommer, om 100 milj. delas med i § 1 mom. 1 angivna lösesumma och fondandelar.

Vid bestämmandet av TGO:s vinstandel skall med vinsten förstås LKAB:s årligen redovisade nettovinst enligt balansräkningen med den jämkning som föranledes av

att den statens järnvägar tillkommande ersättningen för transporter av malm från de av LKAB och Bergverksaktiebolaget Freja (nedan kallat Freja) bearbetade gruvorna på järnvägen mellan Riksgränsen och utskeppningshamn vid Bottniska viken skall beräknas enligt de vid tiden för detta avtals ingående gällande grunderna; samt

att leveranser från LKAB och Freja till Norrbottens Järnverk Aktiebolag intill en årlig kvantitet av högst 500 000 ton skola beräknas ha skett på de villkor, som innehållas i de vid tiden för detta avtals ingående gällande avtalen rörande sådana leveranser från LKAB, samt överskjutande kvantiteter till gängse marknadspris.

Mom. 3. Det tillkommer bolagsstämman att besluta, huruvida och i vad mån utdelning skall ske av LKAB:s utdelningsbara nettovinst.

§ 3.

Avskrivning må ske på värdet av LKAB:s och Frejas egendom i överensstämmelse med allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased samt i den utsträckning skatteförfattningar och taxeringsmyndigheter vid taxering det tillåta. *Avskrivningar m. m.*

Vad sålunda stadgas om avskrivning skall ock gälla i fråga om uppförande å värdeminskningsskonto samt åtgärder i vinstreglerande syfte, ävensom avsättning till pensions- och andra personalstiftelser samt till ändamål, som är att anse såsom omkostnad i rörelse.

§ 4.

Staten förbinder sig att till LKAB respektive Freja utarrendera staten tillhöriga utmål vid Kiirunavaara, Luossavaara, Gällivare och Koskullskulle gruvfält, ävensom för fortsatt brytning erforderliga utmål inom de till dessa gruvfält gränsande statsgruvefälten, samt att därvid icke betinga sig högre arrendeavgift än 13 procent av den brutna malmens värde vid gruvan. *Arrende*

Med malmens värde vid gruvan avses det vid tidpunkten för varje försäljning på vederbörande marknad gällande exportpriset i exporthamnen, respektive det av bolaget fakturerade nettoförsäljningspriset till förbrukare inom landet, med avdrag för alla bolagets kostnader för transport från gruvanläggningarna, lagring och utlastning samt i samband därmed förekommande krossning, provtagning och analysering, ävensom härutöver för försäljningskostnader.

§ 5.

Utmål Gränserna på djupet för samtliga LKAB och Freja tillhöriga utmål skola räknas lodräta.

§ 6.

Organisation Av styrelseledamöterna i såväl LKAB som Freja skall en, jämte suppleant för denne, utses i enlighet med förslag av TGO.

§ 7.

Samarbetsavtal För tiden fr. o. m. den 1 oktober 1957 har denna dag träffats särskilda avtal mellan LKAB, för egen del och såsom företrädare för Freja, å ena, samt TGO, å andra sidan,
dels om försäljningssamarbete;
dels ock om samarbete i fråga om malmskeppningar.

§ 8.

Tekniskt samarbete m. m. LKAB och TGO skola i den utsträckning och på de villkor, som i de särskilda fallen närmare må avtalas, samarbeta i fråga om teknisk forskning samt utbyte av erfarenheter på gruvbrytningens och malmförädlingens område.

Resultat av inom LKAB och TGO före den 1 oktober 1957 bedriven utvecklingsverksamhet på gruvbrytningens och malmförädlingens område liksom i samband därmed förvärvade rättigheter, patent o. s. v. skola såvitt på LKAB och TGO ankommer även efter nyssnämnda dag stå till båda bolagens fria förfogande, oavsett om verksamheten ifråga dessförinnan bedrivits i allenast ettdera bolagets namn.

TGO den 30 september 1957 tillhöriga handlingar, vilka beröra LKAB:s och Frejas egendom och rörelse samt kunna ha betydelse för LKAB:s och Frejas fortsatta verksamhet, skola hållas tillgängliga för LKAB. Likaledes skola motsvarande LKAB och Freja tillhöriga handlingar hållas tillgängliga för TGO.

§ 9.

Inlösenrätt *Mom. 1.* Såväl staten som TGO skola vara berättigade att genom tillsägelse påkalla att TGO:s aktier i LKAB inlösas av staten.

Har sådan tillsägelse skett, skall inlösen ske vid utgången av det räkenskapsår, som slutar fyra år närmast efter tillsägelsen, dock tidigast vid utgången av det räkenskapsår, som slutar under år 1977.

Mom. 2. Skall inlösen av TGO:s aktier ske, skall lösesumman, efter TGO:s val om tillsägelsen om inlösen gjorts av staten och efter statens val om tillsägelsen gjorts av TGO, bestämmas antingen genom affärsmässig värdering av aktierna eller på sätt som finnes angivet i § 11 här nedan.

Det åligger den, som vill begagna sig av sin valrätt, att senast två år före inlösningsdagen giva tillkänna vilken metod för lösesummans fastställande som skall tillämpas. Sker det ej, skall lösesumman bestämmas enligt § 11.

§ 10.

Vid inlösen efter affärsmässig värdering skall lösesumman motsvara aktiernas verkliga värde. *Affärsmässig värdering*

Har överenskommelse mellan staten och TGO om värdet ej träffats senast aderton månader före inlösningsdagen, skall detsamma fastställas genom värdering av skiljemän, utsedda enligt den vid varje tidpunkt gällande skiljemannalagen.

§ 11.

Mom. 1. Därest inlösen icke skall ske efter affärsmässig värdering, skall lösesumman för TGO:s aktier i LKAB uppgå till ett belopp lika med hälften av medelnettovinsten per ton å 25 gånger 4 250 000 ton gånger det tal som framkommer, om 100 milj. delas med lösesumman för de TGO före den 1 oktober 1957 tillhöriga stamaktierna i LKAB, beräknad enligt § 25 i 1927 års avtal, jämförd med § 6 i 1932 års avtal. *Värdering genom kapitalisering av viss vinst*

Med medelnettovinsten per ton förstås i detta sammanhang summan av LKAB:s enligt respektive balansräkningar redovisade nettovinster, beräknade med iakttagande av vad i § 2 mom. 2 andra stycket stadgas, under den tjuguarperiod, vars sista dag infaller fyra år före inlösningsdagen, delad med antalet ton malm som under samma tid bortfraktats från de av LKAB och Freja bearbetade gruvorna.

Har den under tjuguarperioden sammanlagda fraktade kvantiteten icke uppgått till 85 milj. ton, skall till grund för lösesummans beräkning i stället läggas en tjugondel av den verkliga fraktade kvantiteten.

Har LKAB:s och Frejas utskeppning över Narvik och Luleå till följd av krig eller blockad under ett eller flera räkenskapsår under tjuguarperioden icke uppgått till sex milj. ton per år, skall vid beräkning av medelnettovinsten per ton i stället för sagda år medtagas motsvarande antal närmast före tjuguarperioden liggande år, under vilka utskeppningen icke på angivet sätt påverkats.

Mom. 2. Därest man vid inlösen kan förutse en framtida ökning av den andel av LKAB:s och Frejas malmproduktion, som sker inom statens utmål utöver vad motsvarande andel i genomsnitt varit under beräkningsperioden, skall avdrag göras från det enligt bestämmelserna i mom. 1 beräknade beloppet, motsvarande aktiernas beräknade värdeminskning på grund av den mot nyssnämnda förskjutning i malmproduktionen svarande framtida ökningen av LKAB:s och Frejas arrendekostnader per ton. Till grund för beräkningen av detta avdrag skall läggas det malmvärde enligt § 4 samt den nettovinst per ton malm som i genomsnitt förelegat under den aktuella beräkningsperioden, ävensom tillförlitligast möjliga prognoser rörande brytningens fortskridande överflyttning till statens utmål. Vid beräkningen skall tillämpas en räntefot av 4 procent.

För fastställande av lösesumman skall vidare verkställas tillförlitligast möjliga beräkning av den totala återstående ekonomiskt brytbara malmreserven i de av LKAB och Freja bearbetade gruvorna (inom såväl LKAB:s och

Frejas som statens utmål och därintill gränsande statsgruvefält) samt av den sannolika återstående brytningstiden. Lösesumman skall nedjusteras i den proportion, i vilken nuvärdet av en till samma belopp som LKAB:s genomsnittliga årsvinst under beräkningsperioden uppgående årlig vinst under hela den sannolika återstående brytningstiden understiger nuvärdet av samma årliga vinst under en obegränsad brytningstid. Vid nuvärdesberäkningen skall tillämpas en räntefot av 4 procent. Vid inlösen, som aktualiseras senare än femtio år före den beräknade brytningstidens utgång, skall vid sådan jämkning, varom i detta stycke är fråga, nuvärdet av den återstående brytningstidens årsvinster beräknas under antagande av att dessa årsvinster successivt och lineärt sjunka till noll vid brytningstidens slut.

Kan överenskommelse ej träffas mellan staten och TGO om den inverkan bestämmelserna i detta mom. skola ha på lösesumman, skall denna inverkan fastställas av skiljemän, utsedda enligt den vid varje tidpunkt gällande skiljemannalagen.

§ 12.

Fondandelar Bestämmes lösesumman enligt § 11, skall TGO, utöver den sålunda bestämda lösesumman, tillföras ersättning för den på TGO belöpande andelen av icke utdelade vinstmedel från tiden efter den 30 september 1957, i den mån dessa vinstmedel icke före inlösningsdagen disponerats för lagstadgad avsättning till reservfond eller till täckande av förlust. Därvid skall iakttas att TGO sålunda tillkommande andelar i vinstmedel, som genom beslut vid de fem ordinarie bolagsstämmorna närmast före inlösningsdagen icke blivit utdelade, skola beräknas till sitt fulla belopp, medan däremot andelar i dessförinnan icke utdelade vinstmedel skola ingå i ersättningen med allenast 65 procent av deras belopp.

§ 13.

Vinstutdelning efter inlösen Sker inlösen, skall den å de inlösta aktierna fallande delen av LKAB:s nettovinst för det räkenskapsår, vid vars slut inlösen ägt rum, i sin helhet tillfalla TGO.

§ 14.

Lösesummans erläggande Äger inlösen rum, skola TGO tillkommande lösesumma och fondandelar erläggas kontant å inlösningsdagen.

§ 15.

Bolagsordning Staten och TGO utfästa sig att medverka till genomförande så fort sådant lagligen kan ske av de ändringar i LKAB:s och TGO:s bolagsordningar, som påkallas av inlösen av TGO:s stamaktier i LKAB samt av detta avtal. TGO förklarar sig icke komma att motsätta sig sådana ändringar i LKAB:s bolagsordning, vilka äro förenliga med detta avtal.

§ 16.

Mom. 1. TGO förbinder sig att icke utan Kungl. Maj:ts medgivande över- *Deposition*
låta de aktier i LKAB, som TGO på grund av detta avtal innehar. *av aktier*

Mom. 2. TGO medgiver att, till säkerhet för dess förbindelser enligt detta avtal, de under mom. 1 omförmälda aktierna må utgöra pant; i fråga om pantsättningen skall gälla vad i mom. 3 stadgas.

Mom. 3. Till fullgörande av den i mom. 2 omförmälda pantsättningen skola de aktier i LKAB, vilka TGO på grund av detta avtal innehar, försedda med överlåtelse in blanco, nedsättas såsom i taka händer i Sveriges Riksbank med fullmakt för Riksbanken att, sedan staten visat sig ha erlagt stadgad lösen för aktierna, överlämna dessa med ifylld överlåtelse till staten samt mot åtagande av Riksbanken

att hålla aktierna i förvar och icke till annan utlämna desamma, samt

att varje år, sedan ordinarie bolagsstämma med LKAB hållits, till TGO utlämna föregående års vinstkuponger, dock att, om staten med laga kraft ägande dom visar, att staten på grund av detta avtal äger fordran, för vilken aktierna jämlikt mom. 2 häfta som pant, staten är berättigad att utbetkomna vinstkuponger till så stort antal, som fordras till täckande av dess fordran.

§ 17.

Detta avtal skall, om ej annat överenskommes, gälla intill dess inlösen *Giltighetstid*
av TGO:s aktier i LKAB ägt rum.

Stockholm den

195 .

För SVENSKA STATEN

TRAFIKAKTIEBOLAGET GRÄNGESBERG-OXELÖSUND

Avtal om försäljningssamarbete

Mellan Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag för egen del och som företrädare för Bergverksaktiebolaget Freja (i det följande gemensamt benämnda LKAB), å ena, samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund för egen del och som företrädare för de företag som äro förenade i koncerngemenskap med TGO (i det följande gemensamt benämnda TGO), å andra sidan, har denna dag träffats följande avtal i fråga om kontrahenternas försäljningssamarbete efter den 30 september 1957.

§ 1.

Kontrahenterna skola samverka i ett särskilt bolag, i fortsättningen kallat försäljningsbolaget, vars verksamhet skall ha till föremål de uppgifter med avseende på kontrahenternas försäljning av järnmalm, varmed i detta avtal förstås styckmalm, slig, mull och koncentrat, briketter och sinter, vilka närmare angivas i detta avtal eller vilka eljest överlämnas till bolaget av kontrahenterna.

Försäljningsbolagets bolagsordning skall ha den lydelse som framgår av bilaga till detta avtal.

§ 2.

Försäljningsbolagets aktiekapital skall utgöra 100 000 kronor och ägas till lika delar av LKAB och TGO.

Aktierna skola medföra samma rösträtt och samma rätt till andel i bolagets tillgångar.

Om kontrahenternas rätt till andel i bolagets vinst stadgas i § 14.

§ 3.

Aktierna överlämnas såsom vederlag för de kontrahenterna tillhöriga aktierna i Schwedenerz-Gesellschaft mbH samt Swedish Iron Ore Ltd och dess dotterbolag Cie Minerais Suédois S. A., i vilka bolag kontrahenterna äga hälften vardera. Aktierna i dessa utländska bolag skola per den 1 oktober 1957 transporteras på försäljningsbolaget med full äganderätt.

§ 4.

Försäljningsbolagets styrelse skall bestå av fyra ledamöter jämte lika många suppleanter, av vilka hälften utses i enlighet med LKAB:s förslag och hälften i enlighet med TGO:s. Styrelsen utser inom sig ordförande.

Av revisorerna och suppleanterna för dem utse kontrahenterna en vardera.

I händelse av försäljningsbolagets likvidation skola kontrahenterna verka för att vid utseende av likvidatorer deras intressen bliva i lika grad tillgodosedda.

§ 5.

Såsom styrelsens beslut skall gälla den mening varom tre av styrelsens ledamöter förena sig.

§ 6.

För försäljningsbolaget skall utses en verkställande direktör, vilken skall äga deltaga i styrelsens överläggningar men ej i besluten.

Personal anställd i försäljningsbolagets tjänst må ej samtidigt vara anställd hos någon av kontrahenterna, såvida icke styrelsen i särskilt fall medger undantag från denna bestämmelse.

§ 7.

Kontrahenterna uppdraga åt försäljningsbolaget att i den omfattning som framgår av §§ 8—10 fr. o. m. den 1 oktober 1957 medverka vid kontrahenternas försäljning av järnmalm från kontrahenternas gruvor och anläggningar i Sverige på samtliga avsättningsområden utomlands samt, i den mån någon av kontrahenterna så begär, på dess avsättningsområden i Sverige.

§ 8.

Försäljningsbolaget har rätt och skyldighet att

- 1) noggrant följa utvecklingen av marknadsläget för kontrahenternas järnmalm samt fortlöpande informera kontrahenterna därom;
- 2) låta sig representeras vid kontrahenternas försäljningsförhandlingar, träffande av försäljningsavslut och uppgörande av kontrakt;
- 3) i den omfattning och på de villkor vardera kontrahenten äger närmare föreskriva ombesörja försäljningar för dennes räkning;
- 4) ombesörja avveckling av ingångna försäljningskontrakt.

§ 9.

Försäljningen av kontrahenternas produkter skall ske i resp. kontrahents eget namn. Försäljningskontrakten skola för att gentemot kontrahent vara bindande ha undertecknats av denne.

§ 10.

Försäljningsbolagets uppgifter med avseende på avvecklingen av ingångna försäljningskontrakt omfatta, bland annat, att

- uppsätta kontraktshandlingar över verkställda försäljningar och ombesörja handlingarnas utväxling;
- avstämma produktions- och lagerläge med kontrahenternas gruv- och hamnförvaltningar;
- i samråd med kontrahenterna och de olika kunderna uppgöra förslag till skeppningsprogram på längre och kortare sikt;
- mottaga och handhava nomineringen av fartyg samt överenskomma om de malmkvaliteter som skola skeppas med dessa fartyg;

- ombesörja alla med skeppningarna sammanhängande åtgärder som icke företagas i lastningshamnarna;
- medverka vid provtagning i lossningshamnarna enligt köpekontraktens bestämmelser;
- övervaka vägningen i den mån den för avräkningen normerande viktbestämningen icke sker i lastningshamnarna;
- utbyta analyser med köparna resp. övervaka erforderliga skiljeanalyseringar och ombestyras övriga med analyserna sammanhängande frågor;
- ombesörja faktureringen;
- svara för den löpande kontakten med köparna och inkomma med vägledande yttranden i avseende å under avvecklingen uppkommande frågor såsom reklamationer etc.

§ 11.

Kontrahenterna skola fortlöpande hålla försäljningsbolaget underrättat om sådana förändringar i produktions- och lagerläge, vilka kunna vara av betydelse för avvecklingen av ingångna försäljningskontrakt.

§ 12.

Försäljningsbolaget skall för sådana uppgifter i samband med kontraktsavveckling, rapportering etc., vilka med fördel kunna handläggas av egna kontor på huvudmarknaderna, använda de i § 3 omnämnda dotterbolagen.

§ 13.

För de tjänster kontrahenterna åtnjuta från försäljningsbolaget och dess dotterbolag skola kontrahenterna erlægga provision till försäljningsbolaget, beräknad efter viss andel av effektiva avräkningspriset fob utskeppningshamn eller, i förekommande fall, fby gruvan för all sådan kontrahenternas järnmalm som avses i § 7.

Provisionsatsen skall såvitt möjligt anpassas — under hänsynstagande till att försäljningsbolaget skall svara för provisionen till de i § 3 omnämnda dotterbolagen — så att den täcker försäljningsbolagets kostnader och lagstadgad fondering.

§ 14.

Skulle utdelningsbar vinst uppkomma hos försäljningsbolaget, skall denna tillkomma kontrahenterna i proportion till vad resp. kontrahent erlagt av de provisionsbelopp som influtit under den period varunder vinsten uppkommit. Om annat ej överenskommes, skall vinsten utdelas.

§ 15.

Detta avtal skall gälla tills vidare. Vill någondera parten återtaga sitt godkännande av detsamma, skall skriftlig uppsägning ske senast två år före den dag avtalet skall upphöra att gälla. Upphör kontraktet till följd av sådan uppsägning att gälla, skola — efter utdelning av inom resp. dot-

terbolag dittills icke utdelade vinstmedel — de till försäljningsbolaget överlåtna aktierna i Schwedenerz-Gesellschaft mbH och Cie Minerais Suédois S. A. av försäljningsbolaget transporteras på LKAB att den dag avtalet upphör att gälla tillfalla LKAB med full äganderätt samt aktierna i Swedish Iron Ore Ltd på enahanda sätt transporteras på TGO. Försäljningsbolaget skall därefter träda i likvidation och upplösas, varvid dess tillgångar skola fördelas efter den i § 14 angivna grunden.

§ 16.

Twister om tolkningen eller tillämpningen av detta avtal skola avgöras av skiljemän enligt den vid varje tidpunkt gällande skiljemannalagen.

Stockholm den

195 .

Bolagsordning för Aktiebolaget . . .

§ 1.

Bolagets firma är Aktiebolaget . . .

§ 2.

Föremålet för bolagets verksamhet är försäljning av järnmalm samt annan rörelse som har samband därmed.

§ 3.

Bolagets aktiekapital skall utgöra lägst 100 000, högst 300 000 kronor.

§ 4.

Aktie skall lyda å 25 000 kronor.

§ 5.

Styrelsen skall ha sitt säte i Stockholm.

§ 6.

Styrelsen skall bestå av fyra ledamöter med lika många suppleanter. Ledamöter och suppleanter väljas årligen å ordinarie bolagsstämma för tiden intill dess nästa ordinarie stämma hållits.

§ 7.

Såsom styrelsens beslut skall gälla den mening, varom tre av styrelsens ledamöter förena sig.

§ 8.

För granskning av styrelsens och verkställande direktörens förvaltning samt bolagets räkenskaper utses årligen å ordinarie bolagsstämma för tiden intill dess nästa ordinarie stämma hållits två revisorer med lika många suppleanter.

§ 9.

Ordinarie bolagsstämma hålles en gång årligen under april eller maj månad.

§ 10.

Vid ordinarie bolagsstämma skola följande ärenden förekomma:

- 1) val av ordförande vid stämman;
- 2) justering av röstlängden;
- 3) val av en eller två justeringsmän;
- 4) fråga om stämman blivit behörigen sammankallad;
- 5) föredragning av förvaltningsberättelsen, balansräkningen, vinst- och förlusträkningen samt revisionsberättelsen;

- 6) fråga om fastställande av balansräkningen;
 - 7) fråga om ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna och verkställande direktören;
 - 8) beslut angående bolagets vinst eller förlust enligt den fastställda balansräkningen;
 - 9) fastställande av arvoden åt styrelsen och revisorerna;
 - 10) val av styrelse samt revisorer och revisorssuppleanter;
 - 11) övriga ärenden, vilka i behörig ordning hänskjutits till stämman.
- Beslut å bolagsstämma vare ej giltigt med mindre det biträts av röstande som företräda mer än hälften av aktiekapitalet.

§ 11.

Kallelse till bolagsstämma och andra meddelanden till aktieägarna skolas genom rekommenderat brev med allmänna posten, kallelse till bolagsstämma senast två veckor före ordinarie och senast en vecka före extra stämma.

Avtal om samarbete i fråga om malmskeppningar

Mellan Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag för egen del och såsom företrädare för Bergverksaktiebolaget Freja (i det följande gemensamt benämnda LKAB), å ena, samt Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund (i det följande benämnt TGO), å andra sidan, har denna dag träffats följande avtal innefattande allmänna bestämmelser rörande skeppningen av LKAB:s malmer, att gälla fr. o. m. den 1 oktober 1957.

§ 1.

I syfte att trygga utskeppningen av LKAB:s malmer i enlighet med de riktlinjer som hittills tillämpats samt att möjliggöra försäljning av dessa på cif-basis i minst samma utsträckning som för närvarande, uppdrager LKAB åt TGO och åtager sig TGO att, oavsett läget på fraktmarknaden, ombesörja all sjötransport av den malmkvantitet, som av LKAB blivit såld cif.

§ 2.

Vid förhandlingar om försäljning av LKAB:s malmer skall på sätt som hittills skett fastställas till en början mellan LKAB, å ena, samt malmköparen, å andra sidan, ett pris för malm som säljes fob samt hur stor del av malmkvantiteten som skall säljas cif, varefter mellan TGO och malmköparen frakten från lastningsorten till bestämmelseorten för cif-andelen skall fastställas med ledning av gällande fraktnoteringar.

Priset på malm, som av LKAB säljes cif, skall motsvara fob-priset för malmen ökat med den mellan TGO och malmköparen överenskomna frakten samt kostnaden för sjöförsäkring av malmen.

§ 3.

Det åligger TGO att, mot utbekommande av den i enlighet med bestämmelserna i § 2 fastställda frakten och på de befraktningsvillkor i övrigt, som hittills tillämpats för ifrågavarande skeppningar, ombesörja sjötransporten med eget, tidsbefraktat eller förhyrt för ändamålet lämpat tonnage.

Utan särskild överenskommelse är LKAB ej skyldigt att tillhandahålla större lastkvantiteter för fartyg och arbetstimme eller att åtaga sig vidsträcktare förpliktelser i fråga om liggedagsberäkning än som hittills varit brukligt i respektive Narvik och Luleå.

§ 4.

Sjötransporten av cif-andelen skall ombesörjas på sådant sätt att jämn produktion och avsändning av LKAB:s malmer befordras.

§ 5.

Detta avtal skall upphöra att gälla fyra år efter skriftlig uppsägning av någondera parten; dock må sådan uppsägning icke äga rum före den 1 oktober 1967.

§ 6.

Twister om tolkningen eller tillämpningen av detta avtal skola avgöras av skiljemän enligt den vid varje tidpunkt gällande skiljemannalagen.

Stockholm den

195 .

**Brev att utväxlas mellan Svenska staten och Trafikaktiebolaget
Grängesberg-Oxelösund**

Sedan svenska staten och Trafikaktiebolaget Grängesberg—Oxelösund (TGO) denna dag träffat avtal om TGO:s delägarskap i Luossavaara—Kii-runavaara Aktiebolag (LKAB) för tiden efter den 30 september 1957 bekräftas

A

att de 50 milj. kronor, som fonderades vid 1955 års ordinarie bolagsstämma i LKAB, skola utdelas med utbetalning den 30 september 1957;

att ingen fondering skall äga rum vid 1956 och 1957 års ordinarie bolagsstämmor;

att LKAB:s aktiekapital, med verkan fr. o. m. den 1 oktober 1957, skall genom ianspråktagande av bolagets dessförinnan fonderade vinstmedel höjas till 500 milj. kronor samt reservfonden på liknande sätt höjas till 100 milj. kronor;

att nettovinsten i Bergverksaktiebolaget Freja för år 1957, redovisad enligt hittills tillämpade grunder, skall, så snart Frejas ordinarie bolagsstämma år 1958 hållits, utbetalas till LKAB och tre fjärdedelar därav omedelbart från LKAB utdelas, varvid hälften skall tillfalla staten samt hälften TGO såsom en tilläggsutdelning på dess av staten dåmera inlösta stamaktier i LKAB;

samt att TGO utan hinder av vad i § 12 i avtalet stadgas skall äga rätt att erhålla ersättning för sin andel i lagstadgad avsättning till reservfond i den mån sådan föranledes av en höjning av LKAB:s aktiekapital utöver 800 milj. kronor. TGO avser icke att motsätta sig höjning av aktiekapitalet; sådan höjning må dock icke företagas under den tid som förflyter från tillsägelse om inlösen till dess inlösen verkställs. För höjning av aktiekapitalet och därav föranledd avsättning till reservfond skall i första hand användas vad som återstår av icke utdelade vinstmedel från tiden före den 1 oktober 1957 att fördelas mellan aktiekapital och reservfond i proportion som ovan sägs.

B

Därest i § 1 mom. 1 andra stycket i avtalet angivna lösesumma och fondandelar icke slutgiltigt fastställts den 1 oktober 1957, överlämnas samma dag till TGO aktier i LKAB till ett antal som motsvarar 4 1/4 procent av LKAB:s hela aktiekapital. Så snart lösesumma och fondandelar därefter slutgiltigt fastställts, åligger det antingen TGO att till staten återlämna eller staten att till TGO överlämna skillnaden mellan angivna antal aktier och det antal

aktier, till vilket TGO med stöd av bestämmelserna i § 1 mom. 1 i avtalet är berättigat. Därest TGO har att till staten återlämna en eller flera aktier, åligger det TGO att till staten tillika återbära vad det i anledning av sitt tidigare aktieinnehav må ha för mycket utbekommit i vinstmedel. Blir staten skyldig att till TGO överlämna en eller flera aktier, åligger det staten att till TGO utbetala den vinstandel, som TGO må ha gått förlustigt på grund av att dess tidigare aktieinnehav visat sig icke motsvara TGO tillkommande andel i LKAB:s aktiekapital.

Den som sålunda erhåller vinstandel äger rätt att tillika erhålla ränta därå med 5 procent från dagen för beslutet om vinstutdelningen.

C

De ändringar i LKAB:s och TGO:s bolagsordningar som avses i § 15 äro följande:

LKAB:s bolagsordning

Den nu gällande uppdelningen i preferens- och stamaktier skall upphöra att gälla. Enligt bolagsordningen skall allenast finnas ett slag av aktier med lika rätt till andel i bolagets tillgångar och vinst.

Med hänsyn därtill skola samtliga bestämmelser i den nuvarande bolagsordningen, som föranledas av sagda uppdelning i preferens- och stamaktier, utgå, d. v. s. § 4 andra, tredje och fjärde styckena, § 5 andra stycket, § 6 andra, tredje, fjärde och femte styckena, § 7 a) och b), § 8 mom. 1, 3 och 4, § 11 första stycket samt § 12 andra stycket. Därjämte skall § 5 första stycket så ändras, att ordet »stamaktie» utbytes mot ordet »aktie». Den i § 6 sjunde stycket förekommande hänvisningen till § 8 mom. 4 skall utgå. Slutligen skall bestämmelsen i § 9 andra stycket ersättas med en föreskrift av innehåll att styrelsens och verkställande direktörens förvaltning samt bolagets räkenskaper skola granskas av två årligen å ordinarie bolagsstämma utsedda revisorer och lika många revisorssuppleanter.

TGO:s bolagsordning

Första meningen i andra stycket av § 7 skall utgå.

D

Under framhållande av att TGO:s andel i LKAB:s aktiekapital från och med den 1 oktober 1957 allenast kommer att uppgå till omkring 4 1/4 procent, har staten — under den uttryckliga förutsättningen att detta medgivande icke finge åberopas vid framtida eventuell tvist mellan staten och TGO rörande tolkningen av § 25 mom. 2 i 1927 års avtal — förklarat sig beredd att gå med på att vid fastställandet av lösesummans belopp jämlikt § 11 i det nya avtalet medelvinsten per ton malm skall utgöra summan av nettovinsterna för hela den tjuguarperiod, som skall läggas till grund för beräk-

ningen, delad med antalet ton malm, som under samma tid bortfraktats från de av LKAB och Bergverksaktiebolaget Freja bearbetade gruvorna.

I enlighet härmed åtager sig TGO att vid eventuell tvist mellan staten och TGO rörande tolkningen av § 25 mom. 2 i 1927 års avtal icke åberopa detta åtagande från statens sida till stöd för tolkningen av nämnda moment.

E

Det har vid avtalets träffande varit mellan kontrahenterna underförstått att i vad rör tillämpningen av avtalet en av TGO utsedd auktoriserad revisor skall äga taga del av LKAB:s och Bergverksaktiebolaget Frejas räkenskaper, handelsböcker och andra affärshandlingar.

F

Avsikten är att låta Bergverksaktiebolaget Freja genom fusion uppgå i LKAB. Det är underförstått mellan parterna att intill dess så sker den utdelningsbara nettovinsten i Freja skall utdelas.

Stockholm den 195 .